

शास्त्रीद्वितीयवर्ष - 2018

अनिवार्यविषयाः

ELEMENTARY COMPUTER APPLICATIONS

Theory : Max. Marks : 40

Workload : Three Periods/Two hours per week

Theory Examination paper will consist of two parts :

Part - I (Duration One Hour) (Max. Marks 20) consisting of 40 multiple Choice Question with four choices and student will have to pick the correct one. The question will be set from Unit-1 only.

Part - II (Duration On Hour) Max. Marks 20) consisting of 5 very short answer Question (upto 50 words) (one mark each) and five short answer questions (upto 150 words) (three marks each). The questions will be set from Unit-2-3 and 4.

Unit - I

Introduction to Computer and Related Terminology

(Basic Information only)

(a) **Hardware** : CPU (Motherboard, Microprocessor. The Intel Pentium III. AMD and Cyrix), MMX Technology. System clock Address Bus, Data Bus (PCI and EISA) Cache Memory, Processing, Speed, Expansion Slots (Video Controller, Sound Cards, SCSI. Network Card) Memory- (Unit, RAM, ROM, EDORAM, SD RAM). Input and Output Devices (Keyboard, The standard keyboard Layout), Mouse, Printers- (Dot matrix, Ink-jet, Laser-jet) Microphone, Speakers, Modem, Scanner, Density, Formatting Boot Record, FAT-Folder Directory). Hard Disk Drive CD ROM Drive (CD ROM Speeds) CD-R Drive-DVD ROM Drive, Tape Drive).

(b) **Software** : Introduction to Programming languages System Software (Operating Systems and Utilities). Application Software (Word Processors, DBMS). Presentation Graphic, Browsers. Personal Information Managers) Introduction to Multilingual Word-processors.

(c) **Communications and Connectivity** : Data Communication systems. Data Transmission (Serial Parallel, bandwidth. Protocols). E-Mail, FAX, Voice and Video massaging. Video conferencing Online Services user connection (types) Networking of Computers (Node. Client, Server Lan, Wan). Using the network. The Internet and the web.

Unit-2 : Operating System

(Working Knowledge at Common Users Level Only)

1. Overview of Important DOS commands, Windows 98 : Installation, Scandisk, Control panel, Taskbars, Tool bars Display, Settings (Background, Wallpaper, Screensaver, Desktop Themes). Files and Folder managements, window Explorer, finding files and folders, formatting Disks and Copying files, Printer Settings, Modem Installation, Mouse Installation, Adding and Removing Programs, Active Desktop Concepts, Win Zip and its applications, Norton Antivirus and its use. Use of Calculator, Paintbrush, Winamp MPEG Player and windows help.

Unit- 3 : Application Software

(Working knowledge at Common Users Level Only)

(a) Word Processing, Software MS word, Entering, Edition and Formatting Text. Document formats (Page Size and Orientation, Headers and Footers. Columns and sections page layout Spelling and grammar checkers the saurus, find the Replace, Cut and paste. Tables and Formatting tables, Mail Merge, Styles and Templates.

(b) Spreadsheet Program - MS Excel

Entering data, Labels, Values Dates, Formulas, Cell references, Formats, Functions, Templates, Charts and Maps, Analyzing data in a spreadsheet.

(c) DBMS-Microsoft Access

Database, Entering data into the database, Creating Database tables, editing data. Viewing Records, Sorting records, Querying a database, generating reports.

Unit- 4 : The Interenet and Online Resources

(Working knowledge at Common Users Level Only)

1. How the Internet work, Introduction to TCP/IP/Ip and DNS Address, Features of the Internet (E-Mail, News, Telnet, FTP, Chat, Channel, WWW, Online Services Bulletin Board Services), Connecting to a PC to the Internet (Setting dial up and Internet connection wizard) Overviews to Internet Explorer 5 and features therein, use of search engines, surfing, creating and use of E-Mail, Awareness about e-commerce and its advantages.
2. Introduction of Cyber Crime, Various type of Cyber Crime, Protecting your pc from various theft, Face guarding of your PC, Personnel information & social engineering, Cyber Stalking, Cyber Terrorism, Cyber Warfare, Identity Fraud, Malware, The Blues-Bluebugging, Bluejacking and Bluesnaffing

Practical Max. Mark 60

Wordload : Four Period/three hours per week.

Question Type	Q. No.	Total Marks	Total Marks	Each of Word
Short Question	8	2	16	100
Long Question	6 (10)	4	24	300

Note –

1. Time of Theory examination 2 hours.
2. The medium of examination Hindi & English.
3. Question Paper setter should be attempted one question from each Unit.

वर्ग- I

संस्कृतवाङ्मयम्

प्रथमपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क)	पूर्वकृदन्तप्रकरणम् (मध्यसिद्धान्तकौमुदीतः)	30
(ख)	शुकनासोपदेशः	20
(ग)	रघुवंशम् षष्ठसर्गः	30
(घ)	अनुवादः- प्रौढरचनानुवादकौमुदी (31 तः 60 अध्यायाः)	20

अङ्क विभाजनम्

पुस्तकम्	प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अंकाः
पूर्वकृदन्तप्रकरणम् (मध्यसिद्धान्त कौमुदीतः)	लघूत्तरात्मकाः	4	4	4x2=8
	सूत्रव्याख्यात्मकाः	8	4	4x3=12
	सूत्रनिर्देशपूर्वकम् सिद्धयः	10	5	5x2=10

शुकनासोपदेशः	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x5=10
	प्रश्नः	4	2	2x5=10
रघुवंशम् षष्ठसर्गः	लघूत्तरात्मकाः	5	5	5x2=10
	पद्यानां व्याख्या	4	2	2x6=12
	वस्तुनिर्देशात्मकप्रश्नः	2	1	1x8=8
प्रौढरचनानुवादकौमुदी (31 तः 60 अध्यायाः)	अनुवादाः	20	10	10x2=20

द्वितीयपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) मेघदूतम्(पूर्वमेघः) 20
(ख) वैदिकसूक्तमुक्तावलिः 20
अग्निसूक्तम् 1.12, वरुणः 1.25, विष्णुः 1.154, इन्द्रः 2.12, प्रजापतिः 10.121, संज्ञानसूक्तम् 10.191
(ग) अथर्ववेदः राष्ट्राभिवर्द्धनम् – 1.29, काल – 19.53 10
(घ) संस्कृतसाहित्येतिहासः – रामायणम्, महाभारतम्, महाकाव्यम्, खण्डकाव्यम्,
गद्यकाव्यम्, चम्पूकाव्यम् च। 20
(ङ) कठोपनिषद् प्रथमद्वितीयवल्ली 30
अङ्क विभाजनम्

पुस्तकम्	प्रश्नप्रकाराः	विकल्पाः	समाधेयाः	अंकाः
मेघदूतम् (पूर्वमेघः)	लघूत्तरात्मकाः	3	3	3x2=6
	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x4=8
	प्रश्नः	2	1	1x6=6
वैदिकसूक्तमुक्तावलि	लघूत्तरात्मकाः	3	3	3x2=6
	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x4=8
	प्रश्नः	2	1	1x6=6
अथर्ववेदः	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x5=10
संस्कृतसाहित्येतिहासः	लघूत्तरात्मकाः	4	4	4x2=8
	प्रश्नः/टिप्पण्यः	2/चतुर्थ टिप्पण्येषु टिप्पणीद्वयम्	1/टिप्पणीद्वयम्	1x12=12
कठोपनिषद् प्रथमद्वितीयवल्ली	व्याख्यात्मकाः	6	3	3x7=21
	टिप्पण्यः	4	2	2x4 ^{1/2} =9

वेद-वेदाङ्गसङ्कायः

वर्ग- II मुख्यवैकल्पिकविषयाः

1. ऋग्वेदः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) ऋग्वेदसंहितायाः द्वितीयाध्यायस्य सस्वरमन्त्राः

30

(ख) ऋग्वेदसंहितायाः द्वितीयाध्यायस्य सायणभाष्यम्	40
(ग) आश्वलायनगृह्यसूत्रम् नारायणवृत्तिसहितम् (3-4 अध्यायौ)	30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (षट्मन्त्रेषु स्वरांकनम्)	12	06	06 X 01=06
निबन्धात्मकाः (सूक्तद्वयस्य सस्वरलेखनम्)	04	02	02 X 09=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रार्थः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः)	06	03	03 X 02=06
निबन्धात्मकाः (मन्त्रद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिनिबन्धात्मकाः (सूक्तस्य सारांशोदेवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 03=06
निबन्धात्मकाः (प्रकरणविशेषस्य परिचयः)	04	02	02 X 09=18

द्वितीयपत्रम्- सप्रायोगिकम् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्काः 100

सैद्धान्तिकम्	60
(क) निरुक्तम् (दुर्गावृत्तिसहितम्) 2-3 अध्यायौ	40
(ख) सिद्धान्तकौमुदी (वैदिक-प्रक्रिया) 4-5 अध्यायौ	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः(मन्त्रार्थः/पदार्थः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (निर्वचनम्)	06	03	03 X 03=06
निबन्धात्मकाः (मन्त्रस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (पंक्तेर्व्याख्याः प्रकरणविशेषस्य परिचयो वा)	04	02	02 X 09=18
(ख) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रद्वयस्योदाहरणम्)	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः (शब्दसिद्धिः)	04	02	02 X 03=06
लघूनिबन्धात्मकाः (सोदाहरणम् सूत्रद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 05=10

प्रायोगिकम् 40
स्वशाखीयसंस्कारप्रयोगः 40

2. शुक्लयजुर्वेदः (माध्यन्दिनशाखीयः)

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क)	शुक्लयजुर्वेदसंहितायाः 4-6 अध्यायानां मूलपाठः।	30
(ख)	शुक्लयजुर्वेदसंहितायाः महीधरभाष्यम् 4-6 अध्यायाः।	40
(ग)	पारस्करगृह्यसूत्रम्- हरिहरभाष्यं- द्वितीयकाण्डम् (हरिहरभाष्यं)	30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः(मन्त्रत्रयपूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (षण्मन्त्रेषु स्वराङ्कनम्)	12	06	06 X 01=06
निबन्धात्मकाः (प्रत्यध्यायत्रयो मन्त्राः)	18	09	09 X 02=18
(ख) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रार्थः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः)	06	03	03 X 02=06
निबन्धात्मकाः (मन्त्रस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (अध्यायस्य सारांशः देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18
(ग) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः/मन्त्राः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रस्य व्याख्या)	04	02	02 X 03=06
निबन्धात्मकाः (संस्काराणां परिचयः)	04	02	02 X 09=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- ऋग्वेदवत् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्कः 100

3. शुक्लयजुर्वेदः (काण्वशाखीयः)

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क)	काण्वसंहिताया 11-20 अध्यायानां सस्वरामन्त्राः	30
(ख)	काण्वसंहिताया 4-8 अध्यायानां सायणभाष्यम्	40
(ग)	पारस्करगृह्यसूत्रम्- द्वितीयतृतीयकाण्डे सपरिशिष्टे (यथोपलब्धसंस्काराणपतिः हरिहरभाष्यं च)	30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः(मन्त्रपूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (पंचमन्त्रेषु स्वराङ्कनम्)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (प्रत्यध्यायत्रय योमन्त्राः)	04	02	02 X 09=18
(ख) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रार्थः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः)	06	03	03 X 02=06

निबन्धात्मका: (मन्त्रस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मका: (अध्यायस्य सारांशः देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18

(ग) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मका: (पारिभाषिकशब्दाः/मन्त्राः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मका: (सूत्रस्य व्याख्या)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मका: (संस्काराणां परिचयः)	04	02	02 X 09=09

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- ऋग्वेदवत् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्काः 100

4. कृष्णयजुर्वेदः (तैत्तिरीयशाखीयः)

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	तैत्तिरीयसंहितायाः- प्रथमकाण्डस्य 3-4 अध्यायोः सायणभाष्यम्	35
(ख)	तैत्तिरीयब्राह्मणम् - तृतीयकाण्डस्य 2-3 प्रपाठकौ	35
(ग)	आपस्तम्बगृह्यसूत्रम् उत्तरार्द्धम्	15
(घ)	उदकशान्तिप्रयोगः	15

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- ऋग्वेदवत् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्काः 100

5. सामवेदः (कौथुमशाखीयः)

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	सामवेदसंहिता पूर्वार्चिकस्य 4-6 अध्यायानां मूलपाठः	30
(ख)	सामवेदसंहितायाः पूर्वार्चिकस्य 4-6 अध्यायानां सायणभाष्यम्	40
(ग)	गोभिलगृह्यसूत्रम् (द्वितीय प्रपाठक) सत्यव्रतसामश्रमीटीकोपेतम्	30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मका: (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मका: (षण्मंत्रेषु स्वरांकनम्)	12	06	06 X 01=06
निबन्धात्मका: (सूक्तद्वयस्य लेखनम् स्वरांकनम् च)	04	02	02 X 09=18

(ख) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मका:	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मका: (पारिभाषिकशब्दाः)	04	02	02 X 03=06
निबन्धात्मका: (मन्त्रद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मका: (अध्यायस्य सूक्तसारांशः/देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18

(ग) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मका: (सूत्रार्थः/पारिभाषिकशब्दाः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मका: (सूत्रस्य व्याख्या)	04	02	02 X 03=06
निबन्धात्मका: (अध्यायस्य परिचयः/ कण्डिकागतप्रश्नाः)	04	02	02 X 09=09

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- ऋग्वेदवत् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्काः 100

6. सामवेदः (जैमिनीयशाखीयः)

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	जैमिनीयसंहितायाः पूर्वाचिकस्य ऐन्द्रपर्व, सस्वर मन्त्रपाठः	20
(ख)	जैमिनीयसंहितायाः पूर्वाचिकस्य ऐन्द्रपर्व, 1:13-1:20 सूक्तानां व्याख्याः	35
(ग)	जैमिनीयगृह्यसूत्रम् 5-8 उत्तरार्द्धम्	25
(घ)	जैमिनीयसामगानम् (आदितः आग्नेयपर्वपर्यन्तम्)	20

द्वितीयप्रश्नपत्रम्-ऋग्वेदवत् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्कः 100

7. अथर्ववेदः

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	अथर्ववेदसंहितायाः 2-3 काण्डयोः सस्वरमन्त्राः	40
(ख)	अथर्ववेदसंहितायाः 2-3 काण्डयोः सायणभाष्यम्	40
(ग)	कौशिकगृह्यसूत्रम् 5-8 अध्यायाः- दारिलवृत्ति-सहितम्	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः(मन्त्रपूर्तिः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (षण्मन्त्रेषु स्वराङ्कनम्)	12	06	06 X 01=06
निबन्धात्मकाः (कण्डिकाद्वयस्य लेखनम् स्वराङ्कनम् च)	04	02	02 X 09=18
(ख) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रव्याख्या)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः)	06	03	03 X 02=06
निबन्धात्मकाः (मन्त्रव्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (सूक्तसारांशः/ देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18
(ग) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः/सूत्रार्थः)	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रव्याख्या)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (प्रकरणविशेषस्य परिचयः)	04	02	02 X 09=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्-ऋग्वेदवत् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्कः 100

8. पौरोहित्यम्

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	शुक्लयजुर्वेदीय सस्वररुद्राष्टाध्याय्याः मन्त्राः	40
(ख)	रुद्राष्टाध्याय्याः महीधरभाष्यम्	40
(ग)	पास्करगृह्यसूत्रम् 2-3 काण्डद्वयं सपरिशिष्टम्	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः(मन्त्रचतुष्टयस्य स्वरलेखनम्)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (पंचदशमन्त्राणां स्वरलेखनम्)	06	03	03 X 06=18
(प्रत्यध्यायात् द्वौ मन्त्रौ)			
निबन्धात्मकाः (रुद्रसूक्तात् दशमन्त्राः)	04	02	02 X 07=14
(ख) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रार्थः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः)	04	02	02 X 03=06
निबन्धात्मकाः (मन्त्रद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (अध्यायस्य सारांशः देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18

(ग) प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रद्वयस्य व्याख्या)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (संस्कारस्य प्रतिपादनम्)	02	01	01 X 10=10

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- सप्रायोगिकम् पूर्णाङ्काः 100
सैद्धान्तिकम् 60
प्रतिष्ठामहोदधिः 60

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नस्य प्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्राः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (मन्त्रलेखनम्/विधिः/संभारः)	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः (देवताविशेषस्य प्रतिष्ठा)	04	02	02 X 08=16
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (प्रतिष्ठयाः परिचयः)	02	01	01 X 18=18
			प्रायोगिकम् 40
			प्रतिष्ठाविधिः सम्भाराश्च 40

9. वेदनैरुक्तप्रक्रिया

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	(वेदाङ्गव्याकरणध्ययनम्) पूर्णाङ्काः 100
(क)	सिद्धान्तकौमुदी वैदिप्रकरणम्	40
(ख)	वाजसनेयिप्रातिशाख्यम् (उव्वटभाष्यसहितम्)	40
(ग)	ऋगप्रातिशाख्यस्य प्रथमः पटलः	20
	द्वितीयप्रश्नपत्रम्	(वेदाङ्गगृह्यकल्पाध्ययनम्) पूर्णाङ्काः 100
(क)	पास्करगृह्यसूत्रम्	25
(ख)	कौशिकगृह्यसूत्रम्	25
(ग)	आश्वलायनगृह्यनम्	25
(घ)	गोभिलगृह्यसूत्रम्	25
	टिप्पणीः- एषां ग्रन्थानां सामान्यतया सूत्रार्थज्ञानं पारिभाषिकशब्दार्थज्ञानम् चापेक्षितम्।	

10. वेदविज्ञानम्

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्काः 100
(क)	ऋग्वेदः नासदीयसूक्तं, पुरुषसूक्तम्	30
(ख)	सामवेदः- पूर्वार्चिकस्य 1-2 अध्यायौ	30
(ग)	ईशावास्योपनिषद्- विज्ञानभाष्यम्-मोतीलाल शर्मा	40
	द्वितीयप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्काः 100
(क)	शुक्लयजुर्वेदः (माध्यन्दिनशाखीयः) तृतीयोऽध्यायः	30
(ख)	अथर्ववेदः- पृथिवीसूक्तम्	30

(ग) कठोपनिषद्- विज्ञानभाष्यम्- मोतीलाल शर्मा 40

11. गणितज्योतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) सूर्यसिद्धान्तः (आदितः त्रिप्रश्नाधिकारपर्यन्तम्) 70
(ख) सरलत्रिकोणमितिः (प्रथमाध्यायमात्रम्)-लेखकः- बापूदेवशास्त्री 30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	06	03	03 X 08=24
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 20=20
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

सैद्धान्तिकम्
(क) ताजिकनीलकण्ठी (संज्ञातंत्र प्रश्नतंत्रं च विशेषप्रश्नाध्यायरहित दृष्टिप्रकरणपर्यन्तम्) 60
प्रायोगिकम् 40

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

12. सिद्धान्तज्योतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

सूर्यसिद्धान्तः (सम्पूर्णम्) 100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 60

(क) चापीयत्रिकोणगणितम् लेखकः अच्युतानन्दः 30
(ख) अर्वाचीनं ज्योतिर्विज्ञानम् 9-12 अध्यायाः 30
लेखकः- रमानाथसहायः

प्रायोगिकम्-

40

(वेधशाला यन्त्रपरिचयः, नक्षत्रस्तबकाः, नीहारिका, आकाशगंगा, यन्त्राणां निर्माणप्रक्रिया)

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

13. फलितज्योतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) मुहूर्तचिन्तामणिः (संस्कार-विवाह-यात्रा-वधूपवेशप्रकरणानि)	60
(ख) जातकालंकारः (सम्पूर्णम्)	40

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 07=14
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 60

(क) ताजिकनीलकण्ठी (प्रश्नतन्त्रम् विशेषप्रश्नाध्यायरहितम्)	30
(ख) लघुपाराशरी	30
प्रायोगिकम् (निर्धारितपाठ्यग्रन्थानुसारम्)	40

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 07=14
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 10=10
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 07=14
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 10=10

14. सामुद्रिकज्यौतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

- (क) सामुद्रिकशास्त्रम् (पूर्वाद्धम्)
(ख) पादरेखाविज्ञानम् (सम्पूर्णम्)

70

30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

07

07

06 X 02=12

लघूत्तरात्मकाः

04

02

02 X 07=14

निबन्धात्मकाः

06

03

03 X 08=24

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः

02

01

01 X 20=20

(ख) प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

03

03

03 X 02=06

लघूत्तरात्मकाः

04

02

02 X 07=14

निबन्धात्मकाः

02

01

01 X 10=10

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 60

60

सैद्धान्तिकम्

मुहूर्त्तचिन्तामणिः (संक्रान्तिप्रकरणपर्यन्तम्)

लेखकः-रामदैवज्ञः

प्रायोगिकम्

40

(रेखाभ्यः आयुर्ज्ञानं, सन्ततिविचारः, भाग्यविचारः, चिह्नानां फलं जीवनरेखा-हृदयरेखा-सूर्यादिरेखावशात् फलितनिर्देशनम्।)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

06

06

06 X 02=12

लघूत्तरात्मकाः

04

02

02 X 06=12

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः

04

02

02 X 09=18

निबन्धात्मकाः

02

01

01 X 18=18

15. वास्तुविज्ञानम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

100

वास्तुसौख्यम् लेखकः- टोडरमलः

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

10

10

10 X 02=20

लघूत्तरात्मकाः

10

05

05 X 06=30

निबन्धात्मकाः

08

04

04 X 08=32

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः

02

01

01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 60

40

- (क) बृहत्संहिता (वास्तुविद्याध्यायः)

(ख) वाणिज्यवास्तु: लेखक: उमेशशास्त्री	20
प्रायोगिकम्	40

शल्यानयनविधिः, चतुःषष्टि-एकाशीतिपदवास्तुज्ञानं, वाणिज्यवास्तुसिद्धान्ताः।

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

16. धर्मशास्त्रम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) याज्ञवल्क्यस्मृतिः (व्यवहाराध्यायः) मिताक्षराटीका	60
(ख) अर्थसंग्रहः लौगाक्षिभास्करकृतः	40

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 07=14

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) धर्मसिन्धुः (द्वितीयः परिच्छेदः)	60
(ख) कोटिलीयम् अर्थशास्त्रम् (प्रथमाधिकरणमात्रम्)	40

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 07=14

17. नव्यव्याकरणम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी। (अपत्याधिकारतः द्विरुक्तान्तं यावत्)

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

विषयवस्तुविभागनिर्देशः

- (क) अतिलघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु दशसु प्रश्नेषु साधारण-अपत्याधिकारप्रकरणात् शैषिकप्रकरणपर्यन्तं षट्प्रश्नाः, अवशिष्टप्रकरणेभ्यश्च चत्वारः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
(ख) एते प्रश्नाः अधिकार-सूत्रज्ञान-तदुदाहरण-सूत्रार्थसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (क) लघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु दशसु प्रश्नेषु अपत्याधिकारप्रकरणात् पञ्चप्रश्नाः, चातुरार्थिकप्रकरणात् प्रश्नद्वयम्, अवशिष्टप्रकरणेभ्यश्च प्रश्नत्रयं भविष्यति।
(ख) एते प्रश्नाः सोदाहरणसूत्रव्याख्यात्मकाः पंच, पंक्तिविवेचनात्मकाश्च पंच आहत्य दश प्रश्ना भविष्यन्ति।
- (क) निबन्धात्मकेषु प्रष्टव्येषु अष्टसु प्रश्नेषु अपत्याधिकारप्रकरणात् प्रश्नचतुष्टयम्, अवशिष्टप्रकरणेभ्यश्च प्रश्नचतुष्टयम् भविष्यति।
(ख) एते प्रश्नाः सूत्रोदाहरणप्रयोगसिद्धिविषयकाः भविष्यन्ति। एतेषु प्रश्नेषु प्रतिप्रयोगमंकद्वयं निर्धारितम् अस्ति, अतः प्रतिप्रश्नं चत्वारः प्रयोगाः एव प्रष्टव्याः।
- (क) विस्तृतनिबन्धात्मकयोः प्रष्टव्ययोः द्वयोः प्रश्नयोरेकः अपत्याधिकारप्रकरणात्, द्वितीयश्च चातुरार्थिकप्रकरणाद् आरभ्य द्विरुक्तप्रकरणपर्यन्तभागाच्च भविष्यति।
(ख) एतावुभावपि प्रश्नौ सोदाहरण-प्रत्युदाहरण-विश्लेषणपुरस्सर-सूत्रव्याख्यात्मकौ भविष्यतः।

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

समयः घण्टात्रयम्

(क) वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भ्वादिप्रकरणतः चुराद्यन्तं यावत्)

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30

निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

विषयवस्तुविभागनिर्देशः

- (क) अतिलघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु विंशतौ प्रश्नेषु भ्वादिप्रकरणाद् दश प्रश्नाः, अदादिप्रकरणाद् आरभ्य चुरादिप्रकरणान्तभागाच्च दश प्रश्नाः भविष्यन्ति।
(ख) एते प्रश्नाः लकार-गुण-वृद्धि-परस्मैपद-आत्मनेपद-विकरण-सेट्-अनिट्-वेट्-यासुट्-सुट् विषयकाः भविष्यन्ति।
- (क) लघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु दश प्रश्नेषु भ्वादिप्रकरणात् पंचप्रश्नाः, अदादिप्रकरणाद् आरभ्य चुराद्यन्तभागाच्च पंच प्रश्नाः भविष्यन्ति।
(ख) एते प्रश्नाः सोदाहरणसूत्रव्याख्यात्मकाः पंच, पंक्तिविवेचनात्मकाश्च पंच आहत्य दश प्रश्नाः भविष्यन्ति।
- (क) निबन्धात्मकेषु प्रष्टव्येषु अष्टसु प्रश्नेषु भ्वादिप्रकरणात् प्रश्नचतुष्टयम्, अदादिप्रकरणाद् आरभ्य चुराद्यन्तभागाच्च प्रश्नचतुष्टयम्, भविष्यति।
(ख) एते प्रश्नाः सूत्रोदाहरणप्रयोगसिद्धिविषयकाः भविष्यन्ति। एतेषु प्रश्नेषु प्रतिप्रयोगम् अंकद्वयं निर्धारितमस्ति, अतः प्रतिप्रश्नं चत्वारः प्रयोगाः एव प्रष्टव्याः।
- (क) विस्तृतनिबन्धात्मकयोः प्रष्टव्ययोः द्वयोः प्रश्नयोरेकः भ्वादिप्रकरणाद्, द्वितीयश्च अदादिप्रकरणाद् आरभ्य चुराद्यन्तभागाच्च भविष्यति।
(ख) एतावुभावपि प्रश्नौ सोदाहरण-प्रत्युदाहरण-विश्लेषणपुरस्सर-सूत्रव्याख्यात्मकौ भविष्यतः।

18. प्राच्यव्याकरणम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

अष्टाध्यायी (पंचमष्टाध्यायी काशिकावृत्तिसहितौ)

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

अष्टाध्यायी (सप्तमष्टाध्यायी काशिकावृत्तिसहितौ)

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

साहित्यसंस्कृतिसंकायः

19. साहित्यम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) साहित्यदर्पणम् (5 तः 7 परिच्छेदपर्यन्तम्) 80
- (ख) अलंकारशास्त्रस्य प्रमुखाचार्याणां व्यक्तित्वं कृतित्वं च 20
- (आचार्यभरतः भामहः दण्डी, वामनः, आनन्दवर्द्धनः, मम्मटः, विश्वनाथः, क्षेमेन्द्र, राजशेखरः, अप्पयदीक्षितः, जगन्नाथः, जयदेवः, अभिनवगुप्तः, डॉ. ब्रह्मानन्द शर्मा, डॉ. राधावल्लभ त्रिपाठी, डॉ. अभिराज राजेन्द्र मिश्र, डॉ. रेवाप्रसाद द्विवेदी।

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 X 06=24
निबन्धात्मकाः	06	03	03 X 08=24
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
(क) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. सर्वेभ्यः परिच्छेदेभ्यः टिप्पण्यः		
3. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः	4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः		
(ख) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणी		
3. कयोश्चिदाचार्ययोः व्यक्तित्वं कृतित्वञ्च			

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) मुच्छकटिकम्(सम्पूर्णम्) – शूद्रक 50
- (ख) शिशुपालवधम् (प्रथमसर्गः) 30
- (ग) बुद्धचरितम् (प्रथमसर्गः) 20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
लघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
निबन्धात्मकाः(1-5 अंक)	04	02	02 X 05=10
निबन्धात्मकाः(6-10 अंक)	04	02	02 X 05=10
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 10=20
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
लघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
निबन्धात्मकाः	06	03	03 X 04=12
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 06=12
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
लघूत्तरात्मकाः	02	02	02 X 02=04

पद्यानां व्याख्या	04	02	02 X 05=10
वस्तुनिर्देशात्मकः	02	01	01 X 06=06

(क)	1. वस्तुनिष्ठौ प्रश्नौ	2. टिप्पणीद्वयम्
	3. गद्यांशव्याख्याद्वयम्	4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः
(ख)	1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. ससन्दर्भव्याख्यत्रयम्
	3. विषयवस्तुपरकप्रश्नद्वयम्	

20. पुराणेतिहासः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	श्रीमद्भागवतम् (द्वितीयस्कन्धे 6 तः 10 अध्यायपर्यन्तम् तथा तृतीयस्कन्धे 6-7-8-9-10-11-20-31 अध्यायाः)	50
(ख)	केनोपनिषद्	10
(ग)	कठोपनिषद्	20
(घ)	गौतमस्मृतिः (1 तः 29 अध्यायपर्यन्तम्)	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
विस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
(घ) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

(क)	1. वस्तुनिष्ठौ प्रश्नौ	2. टिप्पणीद्वयम्
	3. श्लोकव्याख्याद्वयम्	4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः
(ख)	1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. मन्त्रव्याख्या
(ग)	1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. मन्त्रव्याख्या
	3. विषयवस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	
(घ)	1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणीश्लोकव्याख्या वा
	3. विषयवस्तुनिष्ठः प्रश्नः	

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	श्रीमद्वाल्मीकीयरामायणम् (सुन्दरकाण्डम्- 18 तः 40 सर्गपर्यन्तम्)	60
(ख)	विष्णुपुराणम् (1 तः 3 अंशपर्यन्तम्)	40

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
(क) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणीद्वयम्		
3. श्लोकव्याख्याद्वयम्	4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः		
(ख) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणी		
3. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः			

21. प्राचीनराजनीतिशास्त्रम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	कामन्दकीयनीतिसारः (षाड्गुण्यनिरूपणात्-सम्पूर्णः)	80
(ख)	दशकुमारचरितम् (अष्टमोच्छ्वासमात्रम्)	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 X 06=24
निबन्धात्मकाः	06	03	03 X 08=24
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
(क) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणीचतुष्टयम्		
3. श्लोकव्याख्यात्रयम्	4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः		
(ख) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणी		
3. श्लोकव्याख्या			

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	कौटिल्य-अर्थशास्त्रम् (द्वितीयाधिकरणे) (36) नागरिकप्रणधिरित्यध्यायः तथा तृतीयाधिकरणे अष्टमः अध्यायः- गृहवास्तुकं यावत्	60
(ख)	विदुरनीतिः (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)	40

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
(क) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणीद्वयम्		
3. श्लोकव्याख्याद्वयम्	4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः		
(ख) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	2. टिप्पणीत्रयम्		
3. श्लोकव्याख्या विषयवस्तुपरकः प्रश्नश्च			

दर्शनसंकायः**22. सामान्यदर्शनम्****प्रथमप्रश्नपत्रम्**

पूर्णाङ्काः 100
100

न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डान्ता) लेखकः विश्वनाथपञ्चाननः

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100
100

सांख्यतत्त्वकौमुदी - लेखकः वाचस्पतिमिश्रः

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

23. अद्वैतवेदान्तदर्शनम्**प्रथमप्रश्नपत्रम्**

पूर्णाङ्काः 100
100

गीताभाष्यम् (1-3, 13, 18 अध्यायाः)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20

लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

ईश-केन-कठ-माण्डूक्योपनिषद्भाष्यम्

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

24. मीमांसादर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

भाट्टदीपिका (प्रथमाध्यायः)

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

भाट्टदीपिका (द्वितीयाध्यायः)

100

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

25. न्यायदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) पञ्चलक्षणी (माथुरी)

50

(ख) सारमञ्जरी

50

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 X 06=24
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16

(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
द्वितीयप्रश्नपत्रम्			पूर्णाङ्काः 100
(क) मुक्तावली शब्दखण्डमात्रम्			50
(ख) न्यायसिद्धान्तमाला (जयरामकृता)			50

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 X 06=24
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

26. निम्बार्कदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) वेदान्तरत्नमञ्जूषा (प्रथममोष्ठम्)			50
(ख) काठकोपनिषत् (उपनिषत्प्रकाशिकासहिता)			20
(ग) गीतातत्त्वप्रकाशिका (दशमाध्यायतो द्वादशाऽध्यायपर्यन्तम्) लेखकः केशवकाशमीरीभट्टाचार्यः			30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

	द्वितीयप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्काः 100
(क) वेदान्तरत्नपमञ्जूषा (2-4 कोष्ठपर्यन्तम्)		60
लेखकः श्री पुरुषोत्तमाचार्यः		
(ख) प्रश्नोपनिषत् (तत्त्वप्रकाशिकासहिता)		20
(ग) गीताप्रकाशिका (13 तः 15 अध्यायपर्यन्तम्)		20
लेखकः केशवकाश्मीरीभट्टाचार्यः		

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

27. वल्लभदर्शनम्

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्काः 100
(क) विद्वन्मण्डनम् (उत्तरार्द्धम्)		50
(ख) काठकोपनिषत्, प्रश्नोपनिषत्		50

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 X 06=24
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

	पूर्णाङ्काः 100
(क) ब्रह्मसूत्रभावप्रकाशिका	70
(ख) माण्डूक्योपनिषत्	30

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	06	03	03 X 08=24
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

28. योगदर्शनम् (प्रायोगिकसहितम्)

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

योगसूत्रम् (भोजवृत्तिसहितम् अन्तिमपादद्वयम्)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

100

प्रायोगिकम्

प्रणवसन्ध्यानुसारम्

1. स्थूलव्यायामः
2. सूर्यनमस्कारः
3. नाभिपरीक्षणम्
4. प्राणायामः
5. कुन्जलम्
6. नेति (जल, तैल, सूत्रनेति)

29. रामानुजदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

100

वेदार्थसंग्रहः

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

गीता (2 तः 6 अध्यायपर्यन्तम् रामानुजभाष्यसहितम्)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02 = 20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06 = 30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08 = 32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18 = 18

30. रामानन्ददर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

छान्दोग्योपनिषत् (आनन्दभाष्यम् अष्टमाध्यायः)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02 = 20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06 = 30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08 = 32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18 = 18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

गीताभाष्यम् (द्वितीय-तृतीयाध्यायौ)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02 = 20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06 = 30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08 = 32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18 = 18

31. द्वैतवेदान्तः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्क 100

1. तत्त्वोद्योतः (पूर्णप्रज्ञसंशोधनमन्दिरम् बेङ्गलूरु)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	03	01	01 x 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्क 100

2. गीताविवृतिः (श्रीगुरुसार्वभौमप्रकाशनम् धारवाड्)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	03	01	01 x 18=18

श्रमणविद्यासंकायः**32. जैनदर्शनम्**

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णांकाः 100

सर्वार्थसिद्धिः (आ. पूज्यपाद)

100

5 तः 10 अध्यायपर्यन्तम्

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02 = 20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06 = 30
लघुनिबन्धात्मकाः गाथाव्याख्याः, गाथा	04	02	02 x 08 = 16
पूर्तिकृत्वाअर्थः लेख्यः	04	02	02 x 08 = 16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18 = 18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णांकाः 100

क. प्रमेयरत्नमाला (आचार्य लघु-अनन्तवीर्यः) समुद्देशः 4, 5, 6,
प्राप्तिस्थानम्- चौखम्बा प्रकाशनम्

60

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 x 02 = 10
लघूत्तरात्मकाः श्लोकार्थाः	04	02	02 x 06 = 12
लघुनिबन्धात्मकाः सूत्रव्याख्या	06	03	03 x 08 = 24
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 14 = 14

ख. स्याद्वाद मंजरी (मल्लिषेण सूरि) 11 कारिका पर्यन्ता
प्राप्तिस्थानम्-परमश्रुत प्रभावक मण्डलम्, अगास

40

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 x 02 = 08
लघूत्तरात्मकाः श्लोकव्याख्या	04	02	02 x 06 = 12
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 20 = 20

33. बौद्धदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णांकाः 100

पालि व्याकरण (बालावतार)

समास प्रकरणम्, तद्धित प्रकरणम्, आख्यात प्रकरणम्, 121-168 पृ.

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02 = 20
लघूत्तरात्मकाः	16	08	08 X 06 = 48
प्रयोगसिद्धिः	08	04	04 X 08 = 32

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णांकाः 100

विशुद्धिमग्गो (पढमो भागो) प्रथम परिच्छेदः

प्राप्तिस्थानम्- बौद्ध भारती प्रकाशन

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02 = 20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06 = 30
लघुनिबन्धात्मकाः व्याख्या	08	04	04 X 08 = 32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18 = 18

34. प्राकृतजैनागमः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णांकाः 100

1. प्राकृतम्

प्राकृतव्याकरणम् डॉ. कमलचन्द सौगानी

“प्राकृतस्वयं शिक्षक” डॉ. प्रेमसुमन जैन,

प्रकाशक- प्राकृतभारती, मालवीय नगर, जयपुर

अनुवाद (प्रौढ प्राकृतरचना सौरभतः) - हिन्द्याः प्राकृते

प्राकृतात् हिन्द्याम्

50

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सन्धिः, तद्धिताः, स्त्रीप्रत्ययाश्च)	10	10	02 X 10 = 20
लघूत्तरात्मकाः (सन्धिः, समासः, कारकं च)	06	03	03 X 08 = 24
लघुनिबन्धात्मकाः कारकप्रकरणात्	02	01	01 X 06 = 06

2. जैनागमः

बृहद्द्रव्यसंग्रहः टीकासहित (ब्रह्मदेवसूरिकृत टीका)

श्रीमद् राजचन्द्र आश्रम अगास

50

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः गाथा व्याख्या	04	04	04 X 06 = 24
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08 = 08

निबन्धात्मका:	03	01	01 x 18 = 18
	द्वितीयप्रश्नपत्रम्		पूर्णांकाः 100
1. प्राकृतम्			50

प्राकृत गद्यपद्यसौरभम् (डॉ. कमलचन्द सोगाणी) पाठ 1, 2, 5, 7, 12

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः शब्दानाम् व्याकरणिक विश्लेषणम्	09	09	09 x 02 = 18
लघूत्तरात्मकाः गद्यपद्यानुवादः	08	04	04 x 06 = 24
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 x 08 = 08
2. जैनागमः			50

कुन्दकुन्द का कुन्दन (कुन्दकुन्द के साहित्य से चयनित 134 गाथाएँ)

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः गाथा व्याख्या	04	04	04 x 06 = 24
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 x 08 = 08
निबन्धात्मकाः	03	01	01 x 18 = 18

आधुनिक ज्ञान-विज्ञान संकायः

वर्ग - 3 (वैकल्पिक विषयाः)

1. ENGLISH LITERATURE

Paper I: Poetry and Drama

Max. Marks: 100

Duration: 3 hrs

Minimum Passing

Marks: 36

Pattern of the Question Paper

Question	No of Question	Option	Marks	Total Marks
Very Short	10	10	2	20
Short/ Descriptive	5	10	6	30
Essay Type	4	8	8	32
Critical Description	1	2	18	18

Section A

The following poems from *Strings of Gold* Part II Ed. Jasbir jain (Macmillan)

Thomas Gray: Elegy Written in a Country Churchyard

William Blake: London

William Wordsworth: The World is Too Much With Us

The Solitary Reaper

S.T. Coleridge: Christabel Part I

G.G. Byron: There is a Pleasure in the Pathless Woods
 P.B. Shelley: Ode To The West Wind
 John Keats: To Autumn

Section B

The Following poems from *Ten Twentieth Century Poets* Ed. R. Parthasarthy (OUP)

Nissim Ezekiel:

- a. Enterprise
- b. Night of The Scorpion

Kamala das:

- a. My Grandmother's House
- b. A Hot noon in Malabar

Arun Kolatkar:

- a. An Old Woman
- b. The Bus
- c. Chaitanya

A.K. Ramanujan:

- a. Of Mothers, Among Other Things
- b. Obituary
- c. A River

Section C

Ibsen: A Doll's House
 R. Tagore: Chandalika

Paper II Prose and Fiction

Max. Marks: 100

Duration: 3 hrs

Minimum Passing

Marks: 36

Pattern of the Question Paper

Question	No of Question	Option	Marks	Total Marks
Very Short	10	10	2	20
Short/ Descriptive	5	10	6	30
Essay Type	4	8	8	32
Critical Description	1	2	18	18

Section A

The Following Essays from *An Anthology of English Essays* Ed. by R.P. Singh (OUP)

S. Radhakrishnan: The gandhian Outlook
 R.K. Narayan: A Bookish Topic
 J.B. Priestkey: Making Writing Simple
 Virginia Woolf: How Should One Read a Book?

The following stories from *The Pointed Vision* Ed. by Usha Bande and Krishnan Gopal (OUP)

Leo Tolstoy:	Three Questions
Pearl S Buck:	The Refugees
R.K. Narayan:	Under the Banyan Tree
D.R. Sharma:	That Pagli
Alice Walker:	Am I Blue?

Section B

Rama Mehta:	Inside The haveli
Ernest Hemingway:	Old Man and The Sea

Section C

Note Making
Summarizing
Writing a Dialogue

Recommended Reading:

The Written Word by Vandana R. Singh (OUP)

2. हिन्दी साहित्य

प्रथम प्रश्न पत्र

रीतिकाव्य

पूर्णांक :100

अवधि: 3 घण्टे

1. केशव – रामचंद्रिका– सोलहवाँ प्रकाश अँगद रावण संवाद
2. बिहारी – (बिहारी रत्नाकर) दोहा संख्या – 1, 11, 13, 16, 25, 31, 34, 37, 60, 62, 63, 67, 68, 69, 73, 94, 104, 121, 171, 201, 207, 217, 302, 306, 309
- संदर्भ – (क्रम सं. 3 से 7 तक के लिए रीति काव्यधारा– डॉ.रामचन्द्र तिवारी, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी)

3. देव – पद संख्या – 1, 3, 5, 8, 11, 16, 19, 20, 21, 29, 33, 36, 41, 42, 50 (कुल 15 पद)
  4. भूषण – पद संख्या – 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 18, 20, 22, 23, 24, 29, 30, 34 (कुल 15 पद)
  5. घनानंद – पद संख्या – 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 23 (कुल 15 पद)
  6. आलम – पद संख्या – 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 18, 19, 22 (कुल 15 पद)
  7. पद्माकर – पद संख्या– 1, 4, 7, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 25 (कुल 15 पद)
- अंक विभाजन:-

1. अतिलघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $10 \times 2 = 20$ अंक
2. लघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $6 \times 5 = 30$ अंक
3. व्याख्या–कुल चार (आन्तरिक विकल्प देय) $4 \times 8 = 32$ अंक
सभी कवियों से व्याख्या पूछी जाएगी
4. आलोचनात्मक प्रश्न (एक आन्तरिक विकल्प देय) $1 \times 18 = 18$ अंक
(आलोचनात्मक प्रश्न कवियों के काव्यगत विशेषताओं से सम्बंधित होगा।

शास्त्री द्वितीय वर्ष : द्वितीय प्रश्न-पत्र
उपन्यास एवं एकांकी

पूर्णांक : 100

अवधि : 3घण्टे

उपन्यास – अमृतलाल नागर – मानस का हंस
अंक

50

एकांकी – राम कुमार वर्मा – औरंगजेब की आखिरी रात
भुवनेश्वर – ऊसर
उदयशंकर भट्ट – परदे के पीछे

अंक

50

गोविन्दवल्लभ पंत – विष कन्या
जगदीश चन्द माथुर – भोर का तारा
विष्णु प्रभाकर – और वह जा न सकी
उपेन्द्रनाथ अश्य – लक्ष्मी का स्वागत

अंकविभाजन :-

1. अतिलघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $10 \times 2 = 20$ अंक
2. लघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $6 \times 5 = 30$ अंक
3. व्याख्या – कुल चार (आन्तरिक विकल्प देय) $4 \times 8 = 32$ अंक
4. आलोचनात्मक प्रश्न एक (आन्तरिक विकल्प देय) $1 \times 18 = 18$ अंक

नोट – अंक योजन में उपन्यास एवं एकांकी विधा को समान प्रतिनिधित्व दिया जायेगा।

3. इतिहास

पूर्णांक 200

न्यूनतम उत्तीर्णक 72

इतिहास के दो प्रश्न पत्र होंगे। प्रत्येक प्रश्न-पत्र 3 घण्टों में विभाजित होगा। अंक विभाजन निम्न प्रकार रहेगा :-

प्रथम प्रश्न-पत्र

पूर्णांक 100

न्यूनतम उत्तीर्णक 36

मध्यकालीन भारत का इतिहास (1200-1761 ई. तक)

खण्ड – क

दिल्ली सल्तनत के काल के स्रोतों का सर्वेक्षण। तुर्की आक्रमण एवं राजपूत प्रतिरोध। दिल्ली सल्तनत की स्थापना एवं सुदृढीकरण। खलजी साम्राज्यवाद एवं तुगलकी नवप्रवर्तन। प्रांतीय राज्यों का उदय। बहमनी एवं विजयनगर राज्यों का योगदान।

खण्ड – ख

मुगल काल के स्रोतों का सर्वेक्षण। मुगल साम्राज्य की स्थापना। शेरशाह सूरी का उत्कर्ष एवं उसका प्रशासन। अकबर के अधीन मुगल साम्राज्य का विस्तार एवं सुदृढीकरण। मुगल राजनीति में नूरजहाँ 'जुन्ता' की भूमिका। राजपूतों, सिक्खों, दक्कनी राज्यों, मराठों, फारस एवं मध्य एशिया के प्रति मुगलों की नीति। मुगलों की धार्मिक नीति। शिवाजी का उत्कर्ष तथा 1761 ईस्वी तक मराठों का विस्तार। मुगल साम्राज्य का पतन।

खण्ड-ग

मध्यकाल (1200 से 1761 ईस्वी) में राजशासन, समाज, अर्थव्यवस्था एवं संस्कृति की मुख्य विशेषताओं का आलोचनात्मक मूल्यांकन। राज्य की प्रकृति। प्रशासनिक एवं कृषिपरक व्यवस्थाओं का विकास। अर्थव्यवस्था, कृषि, उद्योग, व्यापार, बैंकिंग, नगरीय केन्द्र। समाज, सामाजिक वर्ग – उलेमा, कुलीन वर्ग, कृषक वर्ग, दासप्रथा। स्त्रियों की स्थिति। भक्ति आंदोलन, महाराष्ट्र धर्म, सूफीवाद, सिक्ख धर्म। कला, स्थापत्य एवं साहित्य की प्रगति। सांस्कृतिक समन्वय हेतु प्रयास एवं सम्मिश्र संस्कृति का विकास।

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

अनुशंसित ग्रन्थः

1. K.S. Lal : History of the Khaljis, Allahabad, 1960.
Theory and Practice of Muslim State in India, Delhi, 1999
2. Hermann Kulke (ed.) : The State in India, 1000-1700 A.D., Delhi, 1997
3. A. Mahdi Husain : The Tughlaq Dynasty
The Rise and Fall of Muhammad Bin Tughlaq
4. Satish Chandra : Medieval India. from Sultanate to the Mughals, Part I
Delhi Sultanate (1205-1526), Part II, Mughal Empire
(1526-1748) Delhi, 1997 (also in Hindi)
5. K.M. Ashraf : Life and Conditions of the People of Hindustan (1200-1550 A.D.), Delhi, 1970
6. Tripathi, R.P. : Rise and Fall of the Mughal Empire (in Hindi, too)
Some Aspects of Muslim Administration, Allahabad, 1964
7. Alpan Raychaudhuri & Irfan Habib (ed.) : Cambridge Economic History of India, Vol. I,
c. 1200-1750 A.D., Delhi, 1984
8. John F. Richards : The Mughal Empire, Delhi, 1993
9. Jadunath Sarkar : Mughal Administration, Delhi, 1972
10. Irfan Habib : Agrarian System of Mughal India, 1526-1707, Mumbai, 1963
11. S.R. Sharma : Religious Policy of the Mughal Empire (also in Hindi), Agra, 1972
12. Burton Stein : Vijayanagar, 1989
Peasant State and Society in Medieval South India, Delhi, 1980
13. H.K. Sherwani : The Bahamani Kingdom
14. G.S. Sardesai : New History of the Marathas, Vol. I
15. A.L. Srivastava : Medieval Indian Culture (also in Hindi), Agra, 1964
16. राधेशरण : मध्यकालीन भारत का सामाजिक एवं आर्थिक इतिहास, मध्यप्रदेश हिन्दी ग्रंथ अकादमी, भोपाल, 2000
17. राधेशरण : मध्यकालीन भारत का सांस्कृतिक संरचना मध्यप्रदेश हिन्दी ग्रंथ अकादमी, भोपाल, 1998
18. झारखण्ड चौबे एवं कन्हैयालाल श्रीवास्तव : मध्ययुगीन भारतीय समाज एवं संस्कृति, उत्तरप्रदेश हिन्दी संस्थान, लखनऊ चतुर्थ संस्करण, 2005
19. सतीश चन्द्र : मध्यकालीन भारत : सल्तनत से मुगलों तक भाग एक – दिल्ली सल्तनत (1206–1526), भाग दो – मुगल सल्तनत (1526–1748)
20. हरिशचन्द्र वर्मा (स.) : मध्यकालीन भारत, भाग-1 (750–1540), भाग-2 (1540–1761) हिन्दी माध्यम कार्यान्वयन निदेशालय, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली
21. ए.एल. श्रीवास्तव : मध्यकालीन भारतीय संस्कृति (अनुवाद)
22. घनश्याम दत्त शर्मा : मध्यकालीन भारतीय सामाजिक, आर्थिक एवं राजनीतिक संस्थाएं, राजस्थान हिन्दी ग्रंथ अकादमी, जयपुर

द्वितीय प्रश्न-पत्र

पूर्णाङ्कः 100

न्यूनतम उत्तीर्णांकः 72

भारत के सांस्कृतिक इतिहास की मुख्य धाराएं

खण्ड-क

संस्कृति का अर्थ। भारतीय संस्कृति का प्रधान तत्त्व एवं विशेषताएँ। धर्म एवं संस्कृति : वैदिक धर्म, बौद्ध धर्म एवं जैन धर्म, वैष्णव धर्म एवं शैव धर्म। भक्ति आंदोलन। भारत में इस्लाम एवं सूफी मत। दर्शन एवं संस्कृति उपनिषदों का चिन्तन, भगवद्गीता।

खण्ड-ख

साहित्य एवं संस्कृति : रामायण, महाभारत एवं पुराणों का महत्त्व। कालिदास, तुलसीदास एवं रवीन्द्रनाथ टैगोर का योगदान। सामाजिक संस्थाएं एवं संस्कृति : प्राचीन भारत के सामाजिक आदर्श – वर्ण आश्रम, संस्कार, पुरुषार्थ। 19वीं एवं 20वीं शताब्दी के समाज-सुधार आंदोलन।

खण्ड-ग

कला एवं संस्कृति : भारतीय कला की विशेषताएं। मंदिर स्थापत्य की शैलियाँ। आबू, खजुराहो, उड़ीसा, पल्लव एवं चोल मंदिरों का संक्षिप्त अध्ययन। कला के प्रवाह में चित्रकला – शैल चित्रकला, अजंता चित्रकला, मुगल चित्रकला। विज्ञान एवं संस्कृति – आर्यभट्ट, वराहमिहिर, चरक एवं सुश्रुत का योगदान।

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

अनुशंसित ग्रन्थः

1. G.C. Pande : Foundations of Indian Culture, Vol. I and II Meaning and Process of Culture
2. R.G. Bhandarkar : Vaishnavism, Saivism and other Minor Religious Systems.
3. Rajbali Pandey : Hindu Samskara (The Social and Religious Study of the Hindu Sacraments), (also in Hindi), Varanasi
4. A.L. Srivastava : Medieval Indian Culture (also in Hindi)
5. V.S. Agrawala : Indian Art, Varanasi
6. Krishna Dev : Temples of North India (also in Hindi), NBT, New Delhi
7. K.R. Srinivasan : Temples of South India (also in Hindi), NBT, New Delhi
8. A.L. Basham : The Wonder that was India (also in Hindi)
The Cultural History of India (ed.)
9. गोविन्दचन्द्र पाण्डे : भारतीय परम्परा के मूल स्वर, नई दिल्ली, 1993
भारतीय समाज – तात्त्विक और ऐतिहासिक विवेचन, नई दिल्ली, 1994
10. एन. के. देवराज : भारतीय दर्शन, लखनऊ, 1963
11. राजबली पांडे : हिन्दू संस्कार, वाराणसी
12. जयशंकर मिश्र : प्राचीन भारत का सामाजिक इतिहास, पटना, 1999
13. ए.एल. श्रीवास्तव : मध्यकालीन भारतीय संस्कृति (अनुवाद)
14. वासुदेव शरण अग्रवाल : भारतीय कला
15. पृथ्वीकुमार अग्रवाल : प्राचीन भारतीय कला एवं वास्तु विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी, 2002
16. कृष्णदेव : उत्तर भारत के मंदिर, नेशनल बुक ट्रस्ट, नई दिल्ली

17. के.आर. श्रीनिवासन : दक्षिण भारत के मंदिर, नेशनल बुक ट्रस्ट, नई दिल्ली
18. सत्य प्रकाश : प्राचीन भारतीय विज्ञान की परम्परा
19. ए.एल. बाशम : अद्भुत भारत (अनुवाद)

4. लोकप्रशासन

प्रथम प्रश्न-पत्र

पूर्णाङ्क: 100 न्यूनतम उत्तीर्णांक :36

भारत में प्रशासनिक संस्थाएँ

खण्ड-क

प्रजातांत्रिक तथा समाजवादी समाज में प्रशासनिक संस्थाएँ अहस्तक्षेपवादी राज्य, कल्याणकारी राज्य तथा प्रशासकीय की अवधारणाएँ, सरकार का संगठन : व्यवस्थापिका-इसकी भूमिका तथा आधुनिक समय में इसके हास के कारण, कार्यपालिका-प्रकार तथा व्यवस्थापिता से सम्बन्ध, न्यायपालिका : कार्य तथा भूमिका-न्यायिक पुनरावलोकन की शक्ति के विशेष सन्दर्भ में, न्यायिक सक्रियता।

खण्ड-ख

लोकतन्त्र तथा प्रशासन, लोकतान्त्रिक प्रशासन के लक्षण, नौकरशाही की भूमिका। राजनीतिक दल तथा दबाव समूह तथा इनकी पारस्परिक अन्तर्क्रिया, भारत में वित्त आयोग, योजना आयोग तथा राष्ट्रीय विकास परिषद् का संगठन प्रशासनिक कार्य प्रणाली, निर्वाचन आयोग तथा भारत में निर्वाचन का प्रशासन।

खण्ड-ग

निम्नांकित प्रशासनिक संस्थाओं का संगठन तथा कार्य प्रणाली : 1. विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, 2. संघ लोक सेवा आयोग, 3. रेलवे बोर्ड, 4. भारतीय रिजर्व बैंक, 5. केन्द्रीय समाज कल्याण बोर्ड।

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

अनुशंसित ग्रन्थः (अ) मुख्य पुस्तकें-

1. वाल्डो : एडमिनिस्ट्रेटिव स्टेट
2. फील्ड : गवर्नमेंट इन मॉडर्न सोसायटी
3. परांजपे : प्लानिंग कमीशन
4. आई. आई. पी. ए. : आगेनाइजेशन ऑफ द गवर्नमेंट ऑफ इण्डिया
5. जियाउद्दीन खां एवं अंतर सिंह : प्रशासनिक संस्थाएँ
6. डॉ. एच. सी. शर्मा : प्रशासनिक संस्थाएँ
7. रिपोर्ट ऑफ फाइनेन्स कमीशन ऑफ इण्डिया
8. एम. जी. गुप्ता : मॉडर्न गवर्नमेंट

(ब) सन्दर्भ पुस्तकें :

1. गार्बिन : सिस्टेमेटिक पॉलिटिक्स
2. साल्ट : पॉलिटिकल इंस्टीट्यूशन : ए. प्रीफेस

(स) पत्रिकाएँ :

1. इण्डियन जर्नल ऑफ पब्लिक एडमिनिस्ट्रेशन, नई दिल्ली

द्वितीय प्रश्न-पत्र

पूर्णाङ्क: 100

न्यूनतम उत्तीर्णाङ्क: 36

भारत में राज्य प्रशासन

खण्ड-क

भारत में राज्य प्रशासन की वर्तमान स्थिति, राजस्थान के विशेष संदर्भ में भारत में राज्य प्रशासन की सामान्य पृष्ठभूमि। राज्यपाल : कार्य, शक्तियाँ तथा राज्य प्रशासन में भूमिका, मंत्रिपरिषद् से सम्बन्ध। मुख्यमंत्री : शक्तियाँ, कार्य भूमिका तथा इस पद का महत्त्व मंत्रिपरिषद् से सम्बन्ध। राज्य सचिवालय का संगठन, राजस्थान में गृह, वित्त तथा कृषि विभाग का संगठन तथा कार्यप्रणाली, मुख्य सचिव : राज्य प्रशासन में इसकी भूमिका तथा महत्त्व।

खण्ड-ख

राजस्थान में निम्नलिखित मण्डलों, कम्पनियों तथा निदेशालयों का संगठन एवं कार्यप्रणाली:

- (अ) राजस्व मण्डल (ब) राजस्थान राज्य विद्युत कम्पनियाँ
(स) कृषि निदेशालय (द) शिक्षा निदेशालय

खण्ड-ग

सेवीवर्गीय प्रशासन : राजस्थान राज्य लोक सेवाओं (आर. ए. एस. आर. पी. एस. इत्यादि) की भूमिका, राजस्थान लोक सेवा आयोग का संगठन तथा कार्यप्रणाली, राज्य लोक सेवाओं का प्रशिक्षण, राजस्थान में राज्य, प्रशिक्षण संस्थाओं का संगठन एवं कार्य, राजस्थान सिविल सेवा अपीलीय न्यायाधिकरण जिस प्रशासन, जिला प्रशासन का संगठन, जिलाधीश-कार्य तथा पद स्थिति, जिला एवं अधीनस्थ स्तरीय राजस्व प्रशासन, एस. डी. ओ. तहसीलदार तथा पटवारी की भूमिका।

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

अनुशंसित ग्रन्थः - (अ) मुख्य पुस्तकें-

1. एम. आर. माहेश्वरी : इण्डियन एडमिनिस्ट्रेशन
2. एस. एस. खेरा : डिस्ट्रिक्ट एडमिनिस्ट्रेशन इन इण्डिया
3. एम. वी., पायली : इण्डियन कॉस्टीट्यूशन (हिन्दी संस्करण भी)
4. ए. आर. सी. : रिपोर्ट ऑन स्टेट एडमिनिस्ट्रेशन
5. ए. जबीर एवं गुप्ता : उत्तरप्रदेश सरकार का संगठन
6. डॉ. एच. सी. शर्मा : भारत में राज्य सरकार
7. डॉ. सी. एम. सिंह व अन्य : राजस्थान में राज्य प्रशासन
8. रमेश कु. अरोडा व गीता चतुर्वेदी : राज्य प्रशासन
9. सुरेन्द्र कटारिया : राज्य प्रशासन

(ब) सन्दर्भ पुस्तकें:

1. डी. पी. : रीडिंग्स इन इण्डियन एडमिनिस्ट्रेशन
2. एस. एल. वर्मा : रेवेन्यू बोर्ड इन राजस्थान
3. आई. आई. पी. ए. : रेवेन्यू बोर्ड
4. राजस्थान गवर्नमेंट सैक्रेटेरिएट मैनुअल
5. राजस्थान गवर्नमेंट रिपोर्ट ऑफ एडमिनिस्ट्रेटिव रिफार्म्स-कमेटी (माथुर कमेटी)
6. राजस्थान गवर्नमेंट : रिपोर्ट ऑफ दी कमेटी ऑन ट्रेनिंग, 1963

7. एच. सी. एम. इंस्टीट्यूट : मैनेजमेंट ऑफ हायर पर्सोनेल ऑफ पब्लिक एडमिनिस्ट्रेशन।
8. आई. आई. पी. ए. : इण्डियन जनरल ऑफ ऑफ पब्लिक एडमिनिस्ट्रेशन स्पेशल नम्बर, जुलाई-सितम्बर, 1976
9. जे. डी. शुक्ला : स्टेट एम्ड डिस्ट्रिक्ट एडमिनिस्ट्रेशन इन इण्डिया
10. बी. मेहता : डायनेमिक्स ऑफ स्टेट एडमिनिस्ट्रेशन
11. एनुअल रिपोर्ट ऑफ द डिपार्टमेंट ऑफ द गवर्नमेंट ऑफ द गवर्नमेंट ऑफ राजस्थान, जयपुर।

(स) पत्रिकाएँ-

1. इण्डियन जर्नल ऑफ पब्लिक एडमिनिस्ट्रेशन (नई दिल्ली)
2. प्रशासनिका : एच. सी. एम. रीपा, जयपुर
3. मैनेजमेंट इन गवर्नमेंट, दिल्ली।

5. समाज शास्त्र

Paper - I

Survey Methods in Social Investigation

Max. Marks 100

3 Hours

Min. Pass Marks 36

Section - A

1. Social research and social survey : Meaning. scientific methods
2. Data forms and sources
3. Hypotheses

Section - B

4. Techniques of data collection : questionnaire, schedule, interview, observation and case study
5. Sampling

Section - C

6. Tabulation : presentation of data, simple and multivariate tables.
7. Averages - Mean, mode and median.

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकाः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Books Recommended :

1. Young P.V. : Scientific Social Survey and Research (English and Hindi)
2. Morse C.A. : Survey Methods in social Investigation (English and Hindi)
3. Elhance : Principles of Statistics (Hindi and English)
4. F.R. Babbie : Survey and Research.
5. Mullers Schupter : Social Statistics Reviewing.
6. Goode & Hatt : Methods of Social Research.
7. Selltiz, Jahoda Etal : Research Methods in Social Relations.
8. S.R. Vajpai : Samajik Sarvekshan Avam Anusandhan.
9. Satyendra Tripathi : Samajic Sarvekshan Avam Anusandhan.
10. H.K Rawat : Samajic Sarvekshan Avam Anusandhan.

Either Paper - II (a)
Social Problems in Contemporary India
Section - A

1. Concept of Social Problems.
2. Crime and Juvenile Delinquency.
3. Population Problem and Programme of Control.

Section - B

4. Poverty, Illiteracy and Unemployment
5. Student unrest, Drug Abuse and Violence against Women

Section - C

6. Problems of Weaker Sections : Scheduled Tribes. Scheduled Castes, Other Backward Classes.
7. Problems of National Integration, Communalism, Casteism, Linguism and Regionalism, Corruption

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Books Recommended :

1. Raab and Selznick : Social Problems
2. Merton and Nisbet : Contemporary Social Problems
3. G.R. Madan : Social Problems in India.
4. Ram Ahuja : Social Problems
5. Ram Ahuja : Samajik Samasyaen (सामाजिक समस्याएं)

Or

Paper - II (b)

Rural Sociology
Section - A

1. Meaning and Scope of Rural Sociology
2. Village community : Folk Urban Continuum, Peasant Society

Section - B

3. Rural Leadership : Traditional and Emerging Patterns
4. Dominant Caste, Sankritization, Westernization.
5. Panchayati Raj.

Section - C

6. Land Reform.
7. Agrarian Relations
8. Rural Planned change : Various Schemes

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30

निबन्धात्मका:	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Books Recommended :

1. B.R. Chouhan : Rural Urban Articulation
2. A.R. Desai : Rural Sociology
3. K.L. Sharma : Rural Society in India
4. M.N. Shrinivas : Social Structure in India.
5. S.C. Dube : Emerging Rural Leadership
6. M.N. Shrinivas : Caste and Other Essays.
7. M.N. Shrinivas : Social Change in India (Also in Hindi)
8. D.N. Majumdar : Caste and Communication
9. Mekim Merriot : Village India.
10. P.C. Joshi : Trends and perspective in Land Reforms
11. Andre Beteille : Agrarian Relations in India.

6. अर्थशास्त्र

Paper - I Max. Marks 100

Micro Economic Theory

Section - A

Economic Theory : nature and technique, Micro and Macro Economics, Static, dynamic and comparative static analysis, Positive and normative economics.

Theory of consumer's behaviour : Utility analysis, Indifference curve analysis, consumer's equilibrium, Price substitution and Income effects, Normal, inferior and giffen goods. Price consumption curve and derivation of demand curve.

Elasticity of demand : Price income and cross elasticity of demand .Arc and point elasticity, Relationship between elasticity, A.R. MR and T.R. Factors affectig price elasticity of demand. Substitute and complementary goods, concept of consumer's surplus.

Section - B

Production function : Law of variable proportions. Three stages of production function. Iso-quant and iso-cost, optimum factor combination. Law of returns and returns to scale.

Theory of cost-short run and long-run cost curves. Different market structures : Perfect competition : determination of price and output in the short and long run. Monopoly : determination of price and output in the short and long run, Discriminating monopoly. Monopolistic competition Short and long run equilibrium of the firm. Excess capacity.

Section - C

Marginal productivity theory of distribution factor pricing under perfect and imperfect competition in labour market, Ricardian theory of rent. Modren theory of rent and quasi-rent. Classical theory of interest liquidity preference theory of interest. Risk and uncertainty theory of profit.

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका:	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Books Recommended :

1. D. Salvator : Micro Economics, Harper-Collins, 1991
2. H.L. Ahuja ; Advanced Economic Theory, S. Chand and Company, New Delhi.
3. एच. एल. आहूजा : उच्चतर आर्थिक सिद्धान्त, एस. चांद एण्ड कम्पनी, नई दिल्ली।
4. लक्ष्मीनारायण नाथूरामका: व्यष्टि अर्थशास्त्र, कॉलेज बुक हाउस, जयपुर।

Reference Books:

1. R.H. Leftwitch : Price System and Resource Allocation (Hindi & English)
2. Samuelson and Nordhans : Economics
3. J.P. Gould and C.E. Ferguson : Micro Economic Theory Revised by J.P. Gould and E.P. Lazer, All India Traveller Book Seller, Delhi.

Paper - II (a)
Indian Economy

Max. Marks 100

Section - A

Basic characteristics of Indian Economy, Natural resources, Land, Mineral, Water and Forests resources.

Population - Size and growth, Labour Force, Occupational Distribution and Population Policy.

Agriculture : Role and importance of Agriculture in the Indian Economy. Important crops and productivity trends. Irrigation (Important projects), Use of fertilizers and fertilizer policy. New strategy for agricultural development. Agency for agricultural credit, Cooperative Banks NABARD, RBI and Commercial Banks, Marketing of agricultural goods and support prices. Public distribution system.

Section - B

Industry : - Role, problems and Govt. policy of cottage and small scale industries. Recent industrial policy. Industrial finance. Overall review of the working of ICICI, IFCI, IDBI, SFCS, SIDBI, LIC and Commercial Banks, Public and Private sector industrial development strategies during the Plan period. Emergence and relevance of swadeshi movement.

Labour and industrial relations and industrial disputes. Trade union movement and Social security programmes. Trends in wages and productivity.

Industrial policy and liberalisation, Multinational corporations and their impact over Indian economy in more recent years.

Foreign trade : size, composition and recent trends in India's Foreign trade, Foreign trade policy Foreign capital.

Section - C

Planning in India : Objective of five years plans. Pattern of public investment and financing of plans. Review of economic progress under the plans. Recent trends in National Income. A comprehensive study of the latest five year plan.

Development of Infrastructure power, transport, communication, education and health.

Unequal distribution of income, poverty unemployment, regional disparity in India. Price behaviour and price policy. Review of new economic policy, Problems in Central- State financial relationship. Analysis of current Budget of Government of India.

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Books Recommended :

1. R.H. Leftwitch : Price system and Resource Allocation (Hindi & English)
2. Samuelson and Nordhans : Economics
3. Agarwal A.N. : Indian Economy
4. Nathuramka Laxminarayan : Bhartiya Arthvyavastha
5. Govt. of India : Economic Survey (Hindi & English)
6. Govt. of India : Five Year Plan (Latest)

7. Misra S.K. and V.K. Puri : Indian Economy
8. Rudra Dutta & Sundaram : Indian Economy (Hindi & English)
9. R.B.I. : Report on Currency and Finance (Latest)

Paper - II (b)

Application of Mathematics in Economics

Section - A

Application of Calculus : Theory of Consumer Behaviour maximization of utility, Derivation of demand functions, Income and leisure, elasticity of Demand Slutsky equation (Derivation for 2 commodity case and its elasticity form).

Section - B

Application of Calculus : Production Functional Linearly, Homogenous production function, Cobb-Douglas Production function, Elasticity of Substitution, optimization behaviour of a firm. Derivation of cost and input demand. Functions from Cobb-Douglas production function. Consumer's and Producer's Surplus.

Section - C

Linear programming : Formulation of problem and its graphical solutions.
Input output Analysis (Static and Closed model) : Hawkins Simon condition of viability and determination of gross output only.

Game Theory : Two persons zero sum game (Saddle point solution only) Cobweb Model.

Note :- Use of non-programmable calculator is permitted.

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Books Recommended :

1. J.M. Henderson and R.E. Quandt, Micro Economic Theory: A Mathematical Approach, McGraw Hill, London, Third Edition (Relevant Chapters for Section A & B)
2. B.C. Mehta and G.M.K. Madhani, Mathematics of Economists Sultan Chand and Sons, New Delhi, (Relevant Chapters for Section - C)
3. L.N. Nathuramka-Arthashastra Men Ganit ke prayog. College Book House, Jaipur

Reference Books :-

1. B.C. Mehta Mathematical Economics : Micro Economic Models, Sultan Chand & Sons, New Delhi (Relevant Chapters for Section A & B)
2. Alpha, C. Chiang fundamental Methods of Mathematical Economics, McGraw Hill, Tokyo

7. राजनीति विज्ञान

प्रथम प्रश्न-पत्र पूर्णाङ्कः 100

प्रमुख राजनीतिक व्यवस्थाएँ

विद्यार्थियों से अग्रांकित देशों की राजनीतिक प्रणालियों के महत्त्वपूर्ण पक्षों का विश्लेषणात्मक और तुलनात्मक दृष्टिकोण से अध्ययन करने की अपेक्षा की जाएगी-

खण्ड-क यू. के. व जापान

खण्ड-ख संयुक्त राज्य अमेरिका व स्विट्जरलैण्ड

खण्ड-ग चीन जनवादी गणराज्य व फ्रांस अथवा पाकिस्तान व श्रीलंका

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

अनुशासित पुस्तकें

1. इकबाल नारायण : विश्व के संविधान
2. प्रभुदत्त शर्मा : संविधानों की दुनिया
3. बाबूलाल फडिया : विश्व के प्रमुख संविधान
4. पी. के. चड्ढा : विश्व के प्रमुख संविधान
5. पुखराज जैन : विश्व के प्रमुख संविधान
6. ए. सी. कपूर : मेजर कान्स्टीट्यूशन्स

द्वितीय प्रश्न पत्र पूर्णाङ्क : 100

भारतीय राजनीतिक व्यवस्था

खण्ड-क

भारत में राष्ट्रीय आन्दोलन-भारत में राष्ट्रवाद का उदय, भारतीय राष्ट्रीय कांग्रेस की स्थापना, उदारवादी और उग्रवादी, गांधी व राष्ट्रीय आन्दोलन, भारत में संवैधानिक विकास, भारत शासन अधिनियम, 1919 (द्वैध शासन के विशिष्ट सन्दर्भ में) शासन अधिनियम 1935 (प्रान्तीय स्वायत्तता के विशिष्ट सन्दर्भ में संविधान की उद्देशिका)।

खण्ड-ख

संघीय व्यवस्था की प्रकृति, मूल अधिकार, राजनीति के निदेशक तत्व, संघीय कार्यपालिका (राष्ट्रपति, प्रधानमंत्री व मन्त्रिपरिषद्) संघीय संसद, उच्चतम न्यायालय व न्यायिक पुनरावलोकन, संविधान में संशोधन की प्रक्रिया, संघ राज्य सम्बन्ध, संविधान के आपातकालीन उपबंध।

खण्ड-ग

भारत में संसदीय प्रणाली का व्यवहार : दलीय व्यवस्था, भारत में पंथनिरपेक्षता की प्रकृति, राज्यों का शासन, राज्य व्यवस्थापिका, राज्य कार्यपालिका व राज्यपाल का पद, कतिपय राज्यों को विशेष दर्जा और उसके प्रभाव, भारतीय राजनीतिक व्यवस्था के सन्मुख प्रमुख चुनौतियाँ-क्षेत्रवाद, आतंकवाद व साम्प्रदायिकता।

अङ्क विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अंक	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मक	10	10	02	20
लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मकः	04	08	08	32
निबन्ध	01	02	18	18

Suggested Reading :-

1. N.D. Palmar : The Indian Political System, Houghton Mifiling Boston 1971.
2. Rajni Kothari : Bharat Mein Rajniti (Orient longmans, New Delhi, 1972)
3. R.L. Hardgrave Jr : Indian Government and Politics (Harcourt Brance and World, Inc, Newyork, 1970)
4. Roy M.P. : Bhartiya Rajya Vyavastha
5. Govind Ram : Bhartiya Rajya Vyavastha
6. B.L. Fadia : Bhartiya Rajya Vyavastha

7. Chaddha P.K. : Bhartiya Rajnitik Pranali (Adarsh Prakashan Chaura Rasta, Jaipur)

8. Home science

Scheme

	Min. Pass marks : 72			Max. marks : 200	
	Max. Marks	Min. Marks	Hrs.	No of periods / Week	
Paper -I (Theory)	50	18	3	4	
Paper - II (Theory)	75	27	3	5	
Practicals ;					
I Paper Clothing	50	18	3	4	
II Paper First aid and Home Nursing	25	09	3	2	

Note :- Each theory paper will contain nine questions having three questions in each section. Candidates are required to attempt five questions in all selecting atleast one question from each section.

Paper - I : Community Health and Family Welfare

Section -A

1. Introduction : concept of positive health including physical, mental and social health.
2. Environmental Sanitation : Sources of water-supply and its purification, water works sanitation, different types of disposal of wastes. Impurities in atmosphere-ventilation and their effects on health. Rural Sanitation. 10 p.
3. Community Health, School Health, Birth rate, Death rate, maternal and Child Welfare. 10 p.
4. Health Problems in India : Causes of poor health standards, health programmes, Health services - Health Centre and Clinic, Mobile health units, sanatorium asylum. International Health Assistance W.H.O., UNICEF, Red Cross Society etc. Health Education. 20 p.

Section - B

1. Causes Symptoms, care and Preventive measures of following Diseases :
  - (a) Water, food and Milk borne : Cholera, Typhoid, Diphtheria, Hepatitis.
  - (b) Air borne and viral infections : Small Pox, Chicken Pox, Whooping cough, Tuberculosis, Polimyelitis.
  - (c) Diseases caused by Insects : Malaria, Dengue.
  - (d) Diseases caused by direct contact : Hydrophobia, Venereal diseases, Tetanus.
  - (e) Worm Infestations :
    - Ascaris Lumbricoides (Round Worm)
    - Ancylostoma Duodenal (Hook Worm)
    - Oxyuris Vermicularis (Thread Worm)
    - Entamoeba Histolytica (Amoebiasis) 20 p.
2. Immunity and routine immunisation in brief. 05 p.
3. Family planning : its advantages and necessity.
4. Care of new born and the young baby, feeding equipment and its care, minor ailments during infancy and their management ; Diarrhoea, constipation, flatulence, vomiting, intestinal colics, malnutrition, marasmus nappkin rash, umbilical infection of eyes, jaundice, swelling of breasts in new born.

Section -C

1. Mother Craft :
  - (a) Anatomy of reproductive organs. 5 p.
  - (b) Physiology of reproduction, production of ova and sperms, menstrual cycle 5 p.
  - (c) Symptoms and signs of pregnancy. 5 p.
  - (d) Common ailments during pregnancy and their management. Morning sickness, heart burn, indigestion, constipation, piles, leg cramps, sleeplessness, frequency of micturition Oedema, Varicose Veins. 5 p.

- (e) Toxaemias of pregnancy : Symptoms, detection and care. Precious vomiting and pregnancy.
- (f) Abortions and miscarriages : Symptoms, types importance of immediate attention until medical aids is made available.
- (g) Care of expectant mothers - Antenatal hygiene and advice regarding diet, dress cleanliness, bath, exercise rest sleep, regulation of bowels, care of teeth, care of breasts, mental hygiene. Regular medical check up for satisfactory progress and to detect signs of abnormality. Antenatal clinics and their importance.
- (h) Preparation of confinement and arrival of new born. When to call an assistance.
- (i) Care during puerperium lying in period : management of diet, regulation of bowel, retention of urine, rest, sleep, care of breasts and feeding the baby, exercise during lying in period, ambulation, mental outlook, puerperal sepsis -causes, prevention and treatment. Infections of breasts - caked nipples, abscess retracted nipples.

Books Recommended :

1. A treatise of Hygiene and Public health : B. N. Ghosh.
2. Manual of Hygiene and Public Health : J. L. Dass, Part- I, Part- II
3. Handbook of Hygiene and Public Health : Yash Pal Bedi.
4. Hygiene and public health : Phagke.
5. Preventive and Social Medicine : Park.
6. A Text book of Bacteriology : Fairbreather.
7. Elements of Hygiene and Public health : J.P. Modi.
8. Mother Crafts and Child Care : Deptt. of Information, Madras Government.
9. Mother Crafts and Child Care : Dr. H.B. Prabhu, Orient Longman.
10. जन स्वास्थ्य एवं परिवार कल्याण-सुधा नारायण
11. मातृकला-सुधा नारायण

Paper - II : Food and Nutrition

Section -A

1. The meaning of Foods and Nutrition. The meaning of the term metabolism, Anabolism and Catabolism . Chemical Classification of food Nutrients.
2. Proteins, Carbohydrates, Fats : An elementary knowledge of their compositions, classification, functions in body, daily allowance, sources and deficiency symptoms.
3. Minerals : nature and distribution, a study of function, daily allowance, Food sources and deficiency symptoms of Calcium Phosphorus, Iron, Iodine Fluorine. Role of Sodium, Copper and Sulphur.
4. Vitamins : Definitions and Nomenclature, Characteristics, A study of functions ; daily allowances. Food sources and effects of deficiency of the various vitamins.
5. Water : Distribution in the body, functions, sources. Avenues of water loss, mechanism of water balance and daily allowances.
6. Study of common article of diet Nutrients present, caloric value (only comparative study from tables is required). Role of each in Diet. Cereals, Pulses, Nuts and Seeds. Fruits and Vegetables in Diet. Cereals, Pulses, Nuts and Seeds. Fruits and Vegetables-importance of salads. Meat and Fish. Egg, Milk and milk products, Spices and Condiments.

Section -B

1. Energy Metabolism : unit of Measurement Calorie, Physiologic Fuel factors. Factors affecting total energy requirements of the body Basal metabolic Rate. Muscular activity, mental stress. Specific dynamic action of food. Climatic conditions. Rate of growth.
2. Meal Management : Resources goals and values. Advantages of Meal Planning, Planning for good nutrition.
  - (i) Balanced Diet : Importance and essential constituents. Recommended daily allowances for various age groups. Sample diet by I.C.M.R.
  - (ii) Matching meals to the Food budget : Family income. Composition of family. Other factors affecting food budget. Characteristic of sample meals for low cost. Moderate cost and liberal food budgets. ways of effecting economy.
  - (iii) Matching meals to available time and energy : Effective management.

- (iv) Metal Planning factors to be considered : Physiological satisfaction. Hunger and appetite, Satiety Value, Psychological factors. Eye appeal, Tast, Aroma and flavour, Texture and temperature. Other factors - Availability of food stuff. Tradition, Likes and Dislikes, Characteristic and Sample menus of Breakfast, lunch, dinner and in between meals- Food fads fallacies .

3. Diet Planning with reference to special individual requirement : Pregnancy and Location, Nutritional requirements. Sample meal, Diet during minor digestive complications. Infancy, Breast and Artificial feeding, comparison of human and cow's milk : quantity and schedule, Preparation of formula. Cow's milk and Patent milk foods. Food Supplements at various stages.

Weaning and mixed feeding. Establishment of good habits. Adequacy of feeding. General guiding factors, Test feeds. Children and Teenagers. Nutritional requirements Diets for pre-school, school going and teenagers. Establishment of good habits, School lunch programme in old age. Physiological and Nutritional changes; Dietary allowances.

Section - C

4. Therapeutic Nutrition : Purpose of diet therapy soft, semiliquid diets, and liquid diets. Principle of feeding in Acute fevers. Digestive disorders - dyspepsia, constipation diarrhoea, peptic ulcer. Liver diseases, diabetes, over weight and under weight. Deficiency diseases (High protein, High calorie diet).

Meaning of good Nutrition : Evaluation of good nutrition malnutrition, Detection causes and treatment steps taken by the Govt. for prevention.

5. Food Preservation : factors contriburint to food spoilage, principles and techniques used in various methods of preservation. Cooking, caning, bottling, pasteurization, cold storage and refrigeration. Drying and Dehydration, Chemical preservation. Use of antibiotics. Use of irradiation.

Books Recommended :

1. Health Bulletin No. 42 (New Edition) Government of India Press, New Delhi.
2. Foundation of Nutrition, Rose; Macmillan and Co., New York.
3. Nutrition and diet Theory, F.T. Proudjit and H.C. Robinson Macmillan and Co., New York.
4. Human Nutrition and Diet, W.R. Arkyod, Oxford University Press.
5. Dalda Cookery Books.
6. Mrs. Balbir Singh's Indian Cookery : Mrs. Balbir Singh.
7. Hindi.
8. Ideal Kitchen : Govt. of Indian Publication, Kitab Mahal, New Delhi.
9. Human Nutrition and Dietetic - Davidson, passmore and Brook.
10. Nutrition Atlas of India - National Institute of Nutrition, Hyderabad.
11. Diet Atlas of India - National Institute of Nutrition, Hyderabad.
12. Principles of Cookery by Elizabeth Nash.

Practicals

	Duration	Max. Marks	Min. Marks	No. of Periods	Marks
1. First Aid & Home Nursing	3 hrs.	25	09	2	
2. Clothing Practical	3 hrs.	50	18	2	

Paper-I

Clothing Practical

Max. Marks	20
Sessional-	20
Min. Pass Marks	18
Final Exam.	30

Time : 3 Hrs.

Distribution of Marks :

1. Drafting and Cutting

(a)	Darfting 7
(b)	Cutting 3

2.   Stitching
- (a)   Seams   5
- (b)   Neck, Placket Collar, Sleeves   10
3.   Total finishing of the garment (fasteners, hennings)   5

Time : 3 Hrs.

1.   General Principles for clothing constructions.
  - (a)   Study of body measurements in relation to height and age.
  - (b)   Taking body measurement for different types of garments.
  - (c)   Importance of drafting and making paper patterns.
  - (d)   Placing and cutting of pattern.
  - (e)   Calculating the amount of material required for different garments.
  - (f)   Preparation of fabric, straightening, shrinking and pressing.
2.   Drafting, cutting and stitching for the following garments :
  - (a)   Children Jhabla / Matinee coat, Jangia, Romper, sunsit, Gathered Frock with Puff Sleeves, Bush-shirt and Bloomer /Shorts.
  - (b)   Lady's Salwar and Kamiz, Sari, Petticoat, Blouse.
  - (c)   Boy's Pyjama, kalidar Kurta.
  - (d)   Different types of Sleeves and Collars

Paper- III

Cookery Practical :

Cookery Practical to be started in third year and examination will be conducted in III Year.

1.   Beverages : Tea, Coffee, Coococi, Lassi, Milk shakes, Fruit Juices, Sherbats, Jalzeera, Fuit Punch
2.   Soup : Different types.
3.   Snacks :
  - (a)   Sweets : Halwas of different types, Shrikhand, Barfi, Ladoo, Gulab Jamun, Gujia, Biscuits, Cakes, pastries.
  - (b)   Savories : Sandwiches, Wafers, Cutlet, Pakoras, Kachori, Samosa, Chivra, Aloo-Tikia, Dahibara, Pani-patasha, Aloo Chhola, Sago-Wadas etc.
4.   Simple egg preparations.
5.   Daily meal items : Rice, Pulao, Dal, Vegetable, Raita, Chutney, Phulka, Parathe, Puri.
6.   Food Preservation : Achar, Murabba, Jam, Sauces, Papad, Mangori, Bari, Jellies.

Paper - II

First Aid and home Nursing Practical

Distribution of marks.

	Max. Marks.	25
	Min Pass Marks:	09
	(a) Sessional Marks on the basis of	18
— File,		
— First Aid box,		
— Attendance		
(b) Practical Examination		
	(i) Viva	08
	(ii) Practical	09

II. Instruction to Examiners :

1. One examiner should conduct viva and should ask questions from First Aid.
2. The other examiner should conduct Practical and should ask questions from Home Nursing.
3. Both examiners should go through the File and First Aid Box prepared by the students and ask relevant questions regarding various articles in them.

1. First Aid : First Aid Treatment of the following :

- Burns and scalds
- Cuts and Wounds
- Sprains - fractures and dislocations
- Hemorrhage
- Unconsciousness
- Drawing

Electric shock
 Heat stroke and frost-bite
 Insect and animals bites
 Foreign body in eye, ear, nose and throat, Poisons-O Common poisons and their antidoses. First aid boxes to be made by every student.

2. Home Nursing :

Room for the sick
 Care of the sick with special emphasis on the care of an infectious case at home.
 Use of bed pan, urinal, bed table, bed cradle, back rest, hot water, bottle, ice cap, spittoon, measuring glass, thermometer. Recording of pulse, temperature and respiration. Preparation and administration of enema, fermentations cold compressions and Inhalations.
 Practical methods of disinfection.

Books Recommended :

1. First aid to the injured. St. John's Ambulance Association.
2. Home Nursing. St. John's Ambulance Association.

9. MATHEMATICS

Teaching : 3 Hours per Week per Theory Paper

Examination :

Max. Marks	200
Min. Pass Marks	72

Scheme:

	Duration	Max. Marks
Paper-I Real Analysis and Metric Space	3 hrs	66
Paper-II Differential Equations	3 hrs	66
Paper-III	Numerical Analysis Theory	2½ hrs 48
Geometry and Practical:	2 hrs	20

Note:-

1. Paper I & II will contain nine questions having three questions in each section. Candidates are required to attempt five questions in all taking atleast one question from each Section. All questions carry equal marks.
2. Paper III will contain eight questions having four questions in each section. Candidates are required to attempt four questions in all taking atleast one question from each Section. All questions carry equal marks.
3. Common Paper will be set for both the Faculties of Social Science and Science. However; the marks obtained by the candidate in the case of Faculty of Social Science will be converted according to ratio of the maximum marks of the papers in the two Faculties.
4. Each candidate is required to appear in the Practical examination to be candidate by internal and external examiners. External examiner will be appointed by the University and internal examiner will be appointed by the Principal in consultation with Local Head/Head, Department of Mathematics in the college.
5. An Internal/external examiner can conduct Practical/Viva-voce Examination not more than 100 (Hundred) Candidates (20 Candidates in the one batch).
6. Each candidate has to pass in the Theory and Practical examinations separately.

Paper-I

Real Analysis and Metric Space

Note : This Paper will contain nine questions having three questions in each section. Candidates are required to attempt five questions in all taking atleast one question from each Section. All questions carry equal marks.

Section - A

Real numbers a complete ordered field, limit point. Bolzano-Weierstrass theorem, closed and open sets, union and intersection of such sets, concept of compactness. Heine-Borel theorem. Connected sets, Real sequence. Limit and convergence of a sequence, monotonic sequence, Cauchy's sequences, Subsequences, Cauchy's general principle of convergence, properties of continuous functions closed interval.

Section - B

Properties of derivable functions, Darboux's and Rolle's theorems. Notion of limit and continuity for functions of two variables. Riemann integration. Lower and upper Riemann integrals. Riemann integrability, Mean value Theorem of Integral Calculus. Uniform convergence, Weierstrass M-test, Abel's test and Dirichlet's test for uniform convergence of series of functions, continuity of the sum functions of limit function. term-wise differentiation and integration.

Section - C

Definition and examples of metric spaces open closed sets, subspace, continuous mapping, Cauchy sequences and complete metric spaces, Baire's theorem, compact spaces and compact sets, connected spaces product spaces.

Paper-II

Differential Equations

Note : This Paper will contain nine questions having three questions in each section. Candidates are required to attempt five questions in all taking at least one question from each Section. All questions carry equal marks.

Section - A

Degree and order of a differential equation. Equations of first order and first degree. Equations in which the variables are separable. Homogeneous equations and equations reducible to homogeneous form. Linear equations and equation reducible to linear form. Exact differential equations and equations which can be made exact. First order but higher degree equations solvable for x , y , p . Clairaut's form singular solutions with Extraneous Loci.

Section - B

Linear differential equations with constant coefficients complementary function and particular integral. Homogeneous linear differential equations with variable coefficient, simultaneous differential equations. Exact linear differential equations of n th order. Existence and uniqueness theorem.

Section - C

Linear differential equations of second order. Linear independence of solutions. Solution by transformation of the equations by changing the dependent variable/the independent variable, factorization of operators method of variation of parameters, method of undetermined coefficients. Partial differential equations of the first order. Lagrange's linear equation. Charpit's general method of solution. Homogeneous and non-homogeneous linear partial differential equation with constant coefficients. Equations reducible to equations with constant coefficient.

Paper-III

Numerical Analysis And Vector Calculus Theory

Note : This Paper will contain eight questions having four questions in each section. Candidates are required to attempt four questions in all taking at least one question from each Section. All questions carry equal marks.

Section - A

Differences Relation between differences and derivatives. Difference of polynomial. Newton formulae for forward and backward interpolation. Divided differences. Newton's divided differences. Gauss's, Stirling's and Bessel's interpolation formulae. Numerical Differentiations, Derivatives from interpolation formulae. Numerical integration, Newton-Cotes's formula. Trapezoidal rule Simpson's one-third, Simpson's three-eighths and Gauss's quadrature formulae.

Section - B

Numerical solution of algebraic and transcendental equations; Bisection method, Regula-Falsi method, method of iteration, Newton's-Raphson method. Gauss elimination and Iterative method (Jacobi and Gauss Seidel) for solving system of linear equations. Solutions of ordinary differential equations with initial and boundary conditions using Picard's and modified Euler's method.

Scalar point function vector point function. Differentiation and integration of vector point functions, directional derivative, differential operators, gradient, divergence and curl. Theorem of Gauss, Green Stokes (with out proof) and problems based on these theorems.

Practical

Teaching: 2 Period per Week per Batch (20 candidates in each batch)

Examination:

Duration of Exam:

2 Hours

Scheme:

Max. Marks: 20

Min. Pass Marks: 08

Distribution of Marks:

Two Practical one from each group	07 Marks each	14
Practical Record		02
Viva-voce		04
Total Marks		20

Group -A: Numerical Integration using Trapezoidal rule, Simpson's rules. Numerical solutions of Algebraic and Transcendental equations using method of iteration and Newton's Raphson Method.

Group - B: Numerical solutions of the system of linear equations. Solution of linear differential equations of first order and first degree with initial and boundary conditions using Picard's and modified Euler's method.

Note:

1. Problem will be solved by using Scientific Calculators (Non programmable).
2. Candidate must know about all function and operations of scientific Calculator.
3. Each candidate (Regular/non-Collegiate) has to prepare his/her practical record.
4. Each candidate has to pass in Practical and Theory examination separately.

10. PHYSICAL EDUCATION

There shall be two theory papers of 60 marks each and a practical examination carrying 80 marks. A candidate must pass in theory and practical exam, separately.

Note:- Each theory paper will have questions, two from each of the five units. Candidates shall be expected to answer one question from each unit.

Paper : I

Anatomy and physiology of Exercise

Time : 3 hours

Max. Marks : 60

Min. Pass Marks : 22

Unit I : Introduction

(A) Meaning and concept of Anatomy; Physiology and Exercise Physiology; its need and importance in Physical Education and Sports

(B) Definition of cell, tissue, organs and systems. Microscopic structure of cell.

Unit II : Skeletal and Muscular System

(A) Elementary knowledge of skeleton system, terminology of various movements around joints.

(B) Types of muscles (Voluntary, Involuntary and Cardiac) General characteristic (Properties) of Muscles (Elasticity, Contractibility and Irritability).

Unit III : System

(A) Brief Introduction and structure of various systems of the body (Cardio-vascular, Respiratory, Digestive, Nervous System).

(B) i. Pumping action of heart

ii. Mechanism of respiration

iii. Role of Glands in growth, development and body function.

Unit IV : Physical Fitness and Training

(A) Physiological Concept of Physical fitness, training warming up, conditioning and fatigue.

(B) Physiological aspect of development of strength enhance, skill, speed and agility.

Unit V : Physiology of Exercise

(i) Effect of exercises on respiratory circulatory muscular system.

(ii) Neuro Muscular Co-ordination

- (iii) Second wind, Oxygen dept. and binesthetic sense.
- (iv) Stich and Cramps
- (v) Obesity and body weight control.

Books for Reference :

1. Morehouse & M Physiology of Exercise : C.V. Moshy Co., St Louis.
2. Shrivastava etc. : Textbook of Practical Physiology, Scientific Book Agency, Calcutta.
3. Cuyton A.C. Function of Human Body : W.B. Saunders Co. London.
4. Pearce Evelyn C : Antomy and Physiology of Nurses : Faber & Faber Ltd. London.
5. Karpovich and Sinnser : Physiology of Muscular Activity : W.B. Saunders Co. London.
6. Pearce J.W. Anatomy for students and teacher of Physical Education : Edward Arnold & Co. London.
7. Duvel Ellen Neill Kinesiology : The Anatomy of Motion.
8. देशपाण्डे सुरेश : मानव क्रिया विज्ञान : हनुमान व्यायाम मण्डल अमरावती।
9. सिंह टी. के. : शरीर रचना एवं शरीर क्रिया विज्ञान : दीपक प्रकाशन, जोधपुर।
10. आर्मस्ट्रॉंग व जैकसन : नर्सों के लिए शरीर सम्बन्धी ज्ञान : एन. आर. ब्रदर्स, इन्दौर।
11. कंवर रमेश चन्द : शरीर क्रिया विज्ञान व स्वास्थ्य शिक्षा : अमित ब्रदर्स, नागपुर।
12. ध्यानी वी. एस. : शरीर क्रिया विज्ञानीया : चौखम्भा ओरियन्टल, वाराणसी।
13. पाण्डेय के. और वर्मा पी. : शारीरिक शिक्षा, स्वास्थ्य एवं खेलों की आधुनिक पाठ्य पुस्तक (बी. ए. पार्ट I व III) कल्याणी पब्लिकेशन्स, लुधियाना।

Paper : II

Managements & Methods of Physical Education

Time : 3 hours

Max. Marks : 60

Min. Pass Marks : 22

Note:- Each theory paper will have ten questions, two from each of the five units. Candidates shall be expected to answer one question from each unit.

Unit I : Introduction

1. Meaning and importance of “ Teaching Methods”, Factors to be considered in determining the methods of teaching.
  2. Types of Teaching Methods.
  3. Principles of Teaching.
- Organisation of Sports and National, State, District and Village Level for Educational Institutions, Open tournaments & Annual Sports Meet.

Unit II : Tournaments

Meaning, types to Tournaments Method of drawing fixtures, Merits and Demerit of various types of Tournaments.

Unit III : Facilities and Equipments

1. Need and importance of equipments for Physical Education.
2. An ideal list of equipment for Physical Education.
3. Realistic approach in purchases procedures.
4. Development of improvised equipment and storekeeper.

Unit IV : Office Management and Budget

- (a) Maintenance of Records, Filling and Office correspondence.
- (b) Physical Education Budget and its preparation, Maintenance of Accounts, Income & Expenditure (Sources).

Books Recommended :

1. G. Tirunarayanan & S. Hariharan : Methods in Physical Education, Alagappa College of Physical Education, Alagappauram Karaijudi.
2. Hari Shankar Sharma : Physical Education - Organisation. Administration and Supervision (Hindi)
3. Knapp Clyde and Hagman, E.P. : Teaching Methods for Physical Education New York : Mc Graw Hill Book Co. 1984.
4. Butcher C.A. : Administration of Physical Education and Atuletic Programmes. The C.V. Kosby Co., London. 1983.
5. Zelgler. E.F. And Bowiew G.W. Management Competency Development in sports and physical education, Lea and Feblger, Philadelphia, 1983.

6. कंवर आर. सी. : शारीरिक शिक्षा संगठन एवं प्रशासन, अमित ब्रदर्स, नागपुर।
7. आरोड़ पी. के. : शारीरिक शिक्षा में संगठन, संचालन एवं मनोरंजन, प्रकाश ब्रदर्स, लुधियाना।
8. करमकर अ. के. और श्रीवास्तव ए. के. : शारीरिक शिक्षा संगठन, प्रशासन, पर्यवेक्षण एवं शरीर, सुयोग प्रकाशन, अमरावती।
9. पाण्डेय लक्ष्मीकान्त : शारीरिक शिक्षा की शिक्षण पद्धति, मैट्रोपालिन बुक कं. प्रा. लि., नई दिल्ली।
10. वैष्णव राजेन्द्र प्रसाद : शारीरिक शिक्षा का संगठन व विधियाँ : श्रियांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।
11. श्रीवास्तव ए. के. : शारीरिक शिक्षा का संगठन व विधियाँ : श्रियांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।
12. अजमेर सिंह और अन्य : शारीरिक स्वास्थ्य एवं खेलों की आधुनिक पाठ्यपुस्तक (बी. ए. पार्ट I, III) कल्यानी पब्लिकेशन्स, जयपुर।
13. सिद्धाना अशोक कुमार : शारीरिक शिक्षा सिद्धान्त, मनोविज्ञान एवं इतिहास : श्रियांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।

11. COMPUTER APPLICATION

Paper - I

Introduction To Object Oriented Programming With C++

Unit - I

OOP PARADIGM : Data abstraction - encapsulation - class - inheritance - polymorphism-reusability.

Unit - II

C++ Fundamentals, Data types, Operators, Preprocessor directives, Declarations, input & Output, control structures, functions and arrays, Objects and Classes: Structures and Classes, Unions and Classes, Data hiding and encapsulation, Private and public members, Member functions, Accessing class members, Objects as function parameters, Static data and member functions, friend functions and friend classes.

Unit - III

Arrays, Pointers and References: Array of Objects, Initialized and Uninitialized Arrays, Pointer to Object, this, pointer, Pointer to derived types, Pointer to Class Member, Reference Parameters, Passing Reference to Objects, Returning References, Independent References, Dynamic Allocation Operators, Allocating Objects

Unit - IV

Object Initialization and Cleanup. Constructors, Parameterized constructors, Destructor, Constructor overloading, Constructors with default arguments, Constructors with dynamic operations. Function and Operator Overloading: Function Overloading, functions with default arguments, Inline functions, Unary operator overloading, Operator returning value, Binary operator overloading, Overloading Arithmetic, relational and assignment operators.

Unit - V

Derived class and base class- derived class-constructor-modes of inheritance-multiple inheritance - virtual function-polymorphism-dynamic binding - abstract class.

TEXT BOOKS

1. Bjarne Stroustrup, The C++ Programming Language, Addison Wesley, 2000.
2. Ken Arnold, James Gosling, The JAVA language, II edition, Addison Wesley, 1998.
3. E. Balaguruswamy, Object Oriented Programming with C++, II edition, TMH, 2001.

REFERENCES

1. Herbert Schildt, C++ The complete reference, TMH, 1997.
2. Stanley B. Lippman. Jore Lajoie, C++ Primer, III edition, Addison Wesley, 2000.
3. Barkakati N, Object Oriented Programming in C++, PHI, 1995.
4. Kris Jamsa, Java Programming - A Complete reference, Galgotia Publication, 1994.
5. Patrick Naughton, Herbert Schildt, Java The complete reference, TMH, 1997.

Paper II

DATABASE MANAGEMENT SYSTEM

Unit - I

Basic concepts: database, database management system, data independence - Architecture of Database system. Database administrator - Database languages: DDL, DML & DCL.

Unit - II

Data models: Relational Data Model, Network model, Hierarchical model - Entity Relationship Model : concepts, ER Diagram.

Unit - III

SQL: Basic Structure, Features, Set Operations, Aggregate functions, Nested Sub queries, views, Joined Relations, DDL, DML, Domain Constraints, Referential Integrity, Assertions, Triggers, Security and Authorization.

Unit - IV

Relational Database Design: Normalization: First Normal Form, Functional Dependencies, Decomposition, BCNF, Third Normal Form, Fourth Normal form.

Unit -V

Transaction Management : Transaction: Concept, State, Concurrent Executions, Serializability, Recoverability, Concurrency Control: Lock-Based Protocols, Timestamp-Based Protocols, Deadlock Handling. Recovery System: Failure Classification, Storage Structure, Recovery and Atomicity, Log-Based Recovery, Shadow Paging, Recovery with Concurrent Transactions, Buffer Management, Failure with Loss of Nonvolatile Storage, Advanced Recovery Techniques, Remote Backup Systems.

Prescribed Text Books:

1. Henry F. Korth, Abraham Silberschatz, Database System concepts, 3rd edition, and Mc Graw Hill Publishing company Limited

12. GERMAN

Scheme of examination : two written papers of 75 marks each & one vivavoce of 50 marks. A candidate has to secure 36% marks in individual papers to declare her/him pass.

Duration :

Paper-I Max. M. : 75   Min. Pass Marks 27 (36%)Three-Hours
Paper-II Max. M. : 75   Min. Pass Marks 27 (36%)Three-Hours
Paper-III Max. M. : 75   Min. Pass Marks 18 (36%)

TOTAL MARKS : 200

Paper-I : Grammar & Questions from the text 75

(a) Grammar 75

(b) Answer the questions based on the text given below 30

(Passage comprehension has to be from the prescribe Text-book)

Paper-II : German Throuth Text 75

The paper has four parts. Use of Dictionary is Allowed

(a) Write Summary of the following two passages 20

Examiners are supposed to select two passages from any german Newspaper

(Ten Marks each) (But not from DIE ZEIT)

(b) Attempt the following five questions on the given literacy texts/short stories.

[Here the examiners are supposed to give two unseen stories or two literary texts, not known to the students, five questions on each text carrying two marks each will be asked]

(c) Attempt the following five questions on the given poems 20

[Here the examiners are supposed to ask five questions on the given poems are given below :

Names of the poems are given below :

1. **Im Nebel Von Hermann Hesse**

2. **Gut and Bos Von Wilhelm Busch**

(D) Write and essays of about 250-300 words on one of the following five topics :

15

(a) Importance of Learning Foreign Languages

(b) Advantages of joint family

(c) My favourtie book

(d) A festival

(e) Mass Media

PAPER - III- Viva-voce

Prescribed text book : Deutsch als fremdsprache-IB. By Braun, Nieder Schmoe.

Recommended Books.

1. Grammar from the entire book "Deutsche Sprachleher fur Auslander."

2. Pons German - Travelers Guide.

3. Pons Starting German/Anfanger Deutsch.

4. Cassels Language Guides : German A Handbook of Grammar current usage and word power.

5. Teste Dein Deutsch Stufe -I

6. Teste Dein Deutsch-II

7. Langenscheidt's or Collin's. German-English.

8. Deutschals fremdsprache-IA & B. By : Braun Neider Schmoe.

9. Sprachkurs Deutsch 1 & 2 Goyl Saab Publishers and dealers in India. 1999

10. Eindrucke- Einblicke lehr-und Arbeitsbuch.

Recommended stories for discussion in the class : these will not appear in the examination, as the examiner is supposed to give unseen stories of his choice, suitable to the standard of the diploma course.

Following stories can be dealt with in the class:

(i) Dass Brot Wolfgang Borchert

(ii) Die Kuchenuhr Wolfgang Borchert

(iii) Die ungezahlte Geliebe Heinrich Boll

(iv) Vor dem gericht Franz Kafka

13. TEXTILE CRAFT

Schem : (Theory)

		Min. Pass Marks 22	Max. Marks : 60
Paper- I	3 hours duration	30 Marks	
Paper-II	3 hours duration	30 Marks	
Paper-I Marks	Hours		
(i) Theory	30	3	
(ii) Practical	35	6	

(iii) Submission	35
Total	100

Theory :

- (i) **Weaving theory :** Different aspects and requirements for the manufacture of cloth.
(ii) **Weaving Practical :** Working on looms to produce fabric samples of fabric weaves.

Paper-II		Marks	Hours
(i)	Theory	30	3
(ii)	Practical	35	6
(iii)	Submission	35	
Total		100	

Theory :

- (i) **Dyeing Theory :** Use of different dyes on different yarms fabrics.
(ii) **Printing Theory :** Styles of printing : Direct Style, Discharge style and resist style.

Practical : Dyening and printing practical

- Block Printing.
- Hand Printing.
- Sereen printing (Paper cut Method)
- Dyeing different different shades on yarn and fabric using different.
- Designs for practical.
- Introduction to the concept of repeat.

Submission Work :

Min. Pass Marks 25   Max. Marks : 70

14. राजस्थानी

स्कीम : इस परीक्षा में दो प्रश्न पत्र होंगे। प्रथम मध्यकालीन राजस्थानी गद्य, द्वितीय-मध्यकालीन राजस्थानी काव्य।

न्यूनतम उत्तीर्णांक : 72   अधिकतम अंक : 200

प्रथम प्रश्न पत्र	समय 3 घण्टे	अधिकतम 100
द्वितीय प्रश्न पत्र	समय 3 घण्टे	अधिकतम 100

प्रथम प्रश्न पत्र : मध्यकालीन राजस्थानी गद्य

- (क) एक प्रश्न व्याख्या से सम्बन्धित। प्रत्येक पुस्तक से एक (तीन व्याख्याएँ)।   3 12=36
(ख) तीन पुस्तकों पर एक-एक आलोचनात्मक प्रश्न (कुल तीन प्रश्न)। 3 16=48
(ग) एक प्रश्न-मध्यकालीन गद्य विधाओं और साहित्य पर।   1 16=16

पाठ्य पुस्तकें :

- राजस्थानी बात संग्रह, सम्पादक मनोहर शर्मा, साहित्य अकादमी, रवीन्द्र भवन, नई दिल्ली। इस संग्रह की निम्नलिखित 15 बातें-
2, 7, 15, 20, 21, 23, 29, 32, 35, 36, 37, 44, 46, 48
- मारवाड़ रा उमरावां री बातां, सम्पादक-सौभाग्य सिंह शेखावत।

संदर्भ ग्रन्थ:

- राजस्थानी साहित्य की गौरवपूर्ण परम्परा-अगरचंद नाहटा, राधाकृष्ण प्रकाशन, दिल्ली।
- राजस्थानी बात साहित्य : डॉ. मनोहर शर्मा, राजस्थानी शोध संस्थान, चौपासनी, जोधपुर।
- राजस्थान बात साहित्य : डॉ. पूनम दइया, राजस्थानी भाषा, साहित्य एवं संस्कृति अकादमी, बीकानेर।
- राजस्थानी गद्य-उद्भव और विकास-डॉ. अचल, सार्दूल राजस्थानी रिसर्च इन्स्टीट्यूट, बीकानेर।

द्वितीय प्रश्न पत्र : मध्यकालीन राजस्थान काव्य

इस प्रश्न पत्र में जांच प्रश्न होंगे।

- (क) प्रत्येक पुस्तक से एक-एक व्याख्या (तीन व्याख्याएँ)   3 12=36
(ख) प्रत्येक पुस्तक पर एक-एक आलोचनात्मक प्रश्न (कुल तीन प्रश्न)   3 16=48

(ग) मध्यकालीन राजस्थानी काव्य विधाओं और साहित्य पर एक प्रश्न 1 16=16

पाठ्य पुस्तकें :

1. हालां झालां री कुण्डलियाँ-सम्पादक डॉ. मोतीलाल मेनारिया, राजस्थानी ग्रंथागार, जोधपुर।
2. मीरा मंदाकिनी-संपादक नरोत्तम दास स्वामी, श्रीराम मेहरा एण्ड कम्पनी, आगरा।
3. राजिया रा दूहा-संपादक नरोत्तम दास स्वामी, नवयुग ग्रंथ कुटीर, बीकानेर।

संदर्भ ग्रन्थ:

1. प्राचीन काव्यों की रूप परम्परा-अगर चंद नाहटा, भारतीय विद्या मंदिर शोध प्रतिष्ठान, बीकानेर।
2. मीरां बाई-डॉ. सी. एल. प्रभात, हिन्दी रत्नाकर, बम्बई।
3. राजस्थान भाषा और साहित्य- डॉ. मोतीलाल मेनारिया, हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग।

15. INDIAN HEARITAGE IN RURAL HANDICRAFTS

Scheme	Max. Marks	Min. Pass Marks
1. Theory : One Paper 3 hors.	60	22
2. Parctical	80	28
3. Submission	60	22
Total	200	72

1. Study of tools used in the early period made of :
(a) Stone (b) Copper & Brnze (c) Iron & Steel.
2. machines and power tools-their uses, constructional particulars, operational processes and method maintenance, safety measures to be observed while operating them.
3. Special jigs and props for minimising manual labour and to increase productivity in manufacturing rural handicrafts.
4. Classification of raw materials method of identifying defects. Preservation and seasoning auxiliary methods of using different tools-safety precaution to be taken. Simple exercises involving cutting, fixing, fitting, drilling, forging, planning polishing, etc.

Paper II (Pracitcal) 5 Hrs. Duration
Max. Marks : 80 Min. Pass Marks : 28

- (a) Wood work : Perparation of tools preparation of wood, marking and practice in different joints, making small objects like toys, paper weight and sokid geometic froms.
- (b) Paper machine work : Preparation of toys dolls pots and decorative items.

Submission Works

Max. Marks: 60 Min. Pass Marks : 22

- Note:**
- (1) Submission work will be submitted to the head of the department of Rural Handicrafts of the college 15 days before the commencement of examination. The marks in the submission will be awarded by the subject teacher (nternal). However the external examiner shall be empowered to review the work of submission in case tjere os a drastic difference between the marks of the examination and submission.
  - (2) Candidates should pass in theroy as well as in practical paper separately.

शास्त्री-परीक्षा

परीक्षा सम्बन्धी सामान्य नियम

नियम संख्या-1

1. शास्त्री प्रथम वर्ष उत्तीर्ण छात्र शास्त्री द्वितीय वर्ष में प्रवेश हेतु मान्य होगा।
2. प्रत्येक लिखित प्रश्न पत्र तीन घण्टे का होगा। प्रायोगिक परीक्षा जहाँ उपादेय है, विश्वविद्यालय द्वारा नियुक्त परीक्षक द्वारा ली जायेगी।

3. प्रश्न पत्रों के उत्तर का माध्यम निम्न प्रकार होगा-
  - (अ) अनिवार्य विषय कम्प्यूटर एप्लीकेशन का माध्यम अंग्रेजी/हिन्दी होगा।
  - (ब) वर्ग प्रथम तथा द्वितीय मुख्य वैकल्पिक विषय का माध्यम संस्कृत होगा।
  - (स) वर्ग तृतीय विषयों के लिए संस्कृत/हिन्दी/अंग्रेजी माध्यम होगा।

नियम संख्या-2

परीक्षा के विषय निम्नलिखित होंगे-

अनिवार्य विषय

1. कम्प्यूटर एप्लीकेशन एलीमेन्ट्री

वर्ग (प्रथम) संस्कृत वाङ्मय

संस्कृत वाङ्मय तीनों वर्षों की परीक्षाओं में अनिवार्य रूप से लेना आवश्यक होगा।

वर्ग (द्वितीय) वैकल्पिक मुख्य विषय:- निम्नांकित में से कोई एक-

वेद वेदांग संकाय : 1. ऋग्वेदः, 2. शुक्लयजुर्वेदः (माध्यन्दिनशाखीयः), 3. शुक्ल-यजुर्वेदः (काण्वशाखीयः) 4. कृष्णयजुर्वेदः (तैत्तिरीयशाखीयः), 5. सामवेदः (कौथुमशाखीयः), 6. सामवेदः (जैमिनीयशाखीयः), 7. अथर्ववेदः, 8. पौरोहित्यम्, 9. वेदनैरुक्तप्रक्रिया, 10. वेदविज्ञानम्, 11. गणितज्योतिषम्, 12. सिद्धान्त-ज्योतिषम्, 13. फलितज्योतिषम्, 14. सामुद्रिकज्योतिषम्, 15. वास्तुविज्ञानम्, 16. धर्मशास्त्रम्, 17. नव्यव्याकरणम्, 18. प्राच्यव्याकरणम्। **साहित्य-संस्कृतिसंकाय-** 19. साहित्यम्, 20. पुराणेतिहासः, 21. प्राचीनराजनीतिशास्त्रम्। **दर्शनसंकायः-** 22. सामान्यदर्शनम्, 23. अद्वैतवेदान्तदर्शनम्, 24. मीमांसादर्शनम्, 25. न्यायदर्शनम्, 26. निम्बार्कदर्शनम्, 27. वल्लभदर्शनम्, 28. योग-दर्शनम्, 29. रामानुजदर्शनम्, 30. रामानन्ददर्शनम्, **श्रमणविद्यासंकाय-** 31. जैनदर्शनम्, 32. बौद्धदर्शनम्, 33. प्राकृत-जैनागमः।

वर्ग तृतीय वैकल्पिक विषय-निम्नांकित में से कोई एक-

आधुनिक ज्ञान-विज्ञान संकाय: 1. अंग्रेजी साहित्य, 2. हिन्दी साहित्य, 3. इतिहास, 4. लोकप्रशासन, 5. समाजशास्त्र, 6. अर्थशास्त्र, 7. राजनीति विज्ञान, 8. गृह विज्ञान (केवल छात्राओं के लिए), 9. गणित, 10. शारीरिक शिक्षा, 11. कम्प्यूटर एप्लीकेशन।

नोट:-

1. वह अभ्यर्थी, जो किसी मुख्य एवं वैकल्पिक विषय को शास्त्री परीक्षा में एक से अधिक बार में उत्तीर्ण करता है, तो उसके न्यूनतम उत्तीर्णांक ही जोड़े जायेंगे, (चाहे उसे कितने भी अंक प्राप्त हों) और वहीं अंक उसकी श्रेणी निर्धारण में जोड़े जायेंगे एवं वहीं अंक आगामी परीक्षा के प्रवेश हेतु माने जायेंगे।
2. यदि कोई छात्र किसी परीक्षा में अगले वर्ष पुनः बैठता है तो उसकी पूर्व परीक्षा निरस्त की जायेगी तथा नियमानुसार उसको इस वर्ष की परीक्षा के लिए निर्धारित पाठ्यक्रम के अनुसार ही परीक्षा में बैठना पड़ेगा।
3. उपर्युक्त प्रावधानों के अन्तर्गत बैठने वाले परीक्षार्थियों को निर्धारित प्रपत्र पर आवेदनपत्र प्रस्तुत करना होगा, उसका प्रार्थना पत्र निर्धारित परीक्षा शुल्क एवं अंक शुल्क के साथ भेजा जावेगा, जो कि महाविद्यालय प्राचार्य द्वारा अग्रेषित किया जायेगा।
4. उन अभ्यर्थी का प्रार्थना-पत्र अस्वीकार कर दिया जायेगा अथवा जो प्रार्थना-पत्र न देकर केवल शुल्क ही भेजता हो, उसे निर्धारित राशि काटकर शुल्क वापस भेज दिया जायेगा।

नियम संख्या : 3

1. जो अभ्यर्थी किसी एक अथवा अधिक अनिवार्य विषयों अथवा किसी एक वैकल्पिक विषय (सैद्धान्तिक या प्रायोगिक) में अनुत्तीर्ण रहा है वह शास्त्री भाग द्वितीय के साथ इन अनुत्तीर्ण विषयों को उत्तीर्ण करने के योग्य होगा।
2. प्रश्न पत्रों की संख्या एवं प्रत्येक प्रश्न पत्र में अधिकतम अंक एवं न्यूनतम अंक हर विषय के आगे पृथक् रूप में दिये गये हैं, अभ्यर्थियों के लिए सैद्धान्तिक व प्रायोगिक परीक्षाओं में प्रत्येक अलग से उत्तीर्ण करना होगा।

नियम संख्या : 4

वह अभ्यर्थी, जिसने विश्वविद्यालय की शास्त्री (स्नातक) परीक्षा उत्तीर्ण कर ली हो और यदि वह एक अथवा अधिकतम दो वैकल्पिक विषयों में और बैठना चाहता हो तो उसे शास्त्री (स्नातक) परीक्षा में बैठने के लिए आगामी वर्षों में योग्य माना जायेगा। यदि वह विश्वविद्यालय की किसी अन्य परीक्षा में नहीं बैठ रहा हो, ऐसे अभ्यर्थियों को तीन वर्षों के सभी प्रश्न पत्रों में एक साथ बैठने दिया जायेगा और उत्तीर्ण होने पर उसे उसका प्रमाण पत्र दिया जायेगा।

नियम संख्या : 5

शास्त्री प्रथम एवं द्वितीय में कोई श्रेणी नहीं दी जावेगी।

प्रश्न पत्र निर्माण हेतु अंक विभाजन**शास्त्री स्तर पर:**

विद्या	प्रश्न	अंक	कुल अंक	प्रश्नों की विकल्प संख्या
(क) अतिलघूत्तरात्मक	10	02=	20	10
(ख) लघूत्तरात्मक/व्याख्यात्मक	04	05=	20	06
(ग) निबन्धात्मक/व्याख्यात्मक	04	10=	40	06
(घ) निबन्धात्मक	01	20=	20	03
कुल योग	19		100	30

धातव्य:

- (क) उक्त स्तर पर क, ख, ग विद्या से प्रश्न निर्धारित समस्त पुस्तकों से आनुपातिक अंकों में पूछा जावे।
- (ख) जहाँ तक सम्भव हो, अधिकतम अंक के लिए निर्धारित पुस्तक से (घ) निबन्धात्मक प्रश्न पूछा जावे। यदि समानांक प्रश्न पूछा जावें।